

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Vliv severoitalské renesanční architektury na slovinskou Istrii

Lukáš Víšek

Bakalářská práce
2013

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu literatury a pramenů.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 27.6.2013.

.....

Lukáš Víšek

Poděkování

Ráda bych poděkoval především svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Pavlu Panochovi, Ph.D. za jeho cenné připomínky a rady. V neposlední řadě bych také rád poděkoval své rodině a přátelům, za podporu, kterou mi po celou dobu mého studia poskytovali.

Anotace

Práce bude zaměřena na zmapování architektonických renesančních památek ve městech slovinské Istrie s její historií. Jednotlivé stavební památky budou zhodnoceny po historicko-umělecké stránce a v širších kulturních a regionálních souvislostech.

Klíčová slova

Italská renesance, Istrie, benátská Istrie, slovinská Istrie, Benátky, města, kupec, architektura

Title

North-Italian Architecture Influences at Slovenian Istra

Annotation

Work will focus on mapping the Renaissance architectural monuments in towns of Slovenian Istria with its history. Individual monuments will be evaluated after the historic-artistic site and the wider cultural and regional contexts.

Key words

Italian renaissance, Istria, venice Istria, slovene Istria, Venice, towns, mercator, architecture

Obsah

1. Úvod	7
2. Italská renesance	10
2.1. Vznik pojmu: Renaissance	11
2.2. Renesanční architektura v severní Itálii	12
2.3. Zrod renesance, důvody	13
2.4. Renesanční člověk	14
2.5. Architekti	17
2.6. Benátská renesance	18
3. Benátská republika	22
4. Istrie	24
4.1. Města slovinské Istrie	27
4.2. Politika	27
4.3. Vymezení hranic	28
4.4. Mocenské soupeření	29
4.5. Struktura politické síly	29
4.6. Hospodářství benátské Istrie	30
5. Koper	34
5.1. Kulturní rozkvět	37
5.2. Geografické určení	42
5.3. Obyvatelstvo	42
5.4. Kompozice a vzhled města	45
6. Izola	54
7. Piran	56
8. Závěr	58
9. Seznam pramenů a použité literatury	59
10. Resumé	60

1. Úvod

Ve své bakalářské práci se chci zabývat renesanční architekturou v historických městech na pobřeží moře v Republice Slovinsko a Benátskou republikou, která měla primární vliv na současnou podobu renesanční Istrie. Většina Evropy se vymaňuje ze spárů středověku a to co se v pozdějších desetiletích odehraje, jak v současnosti můžeme srovnávat, nazýváme nástupem novověku. Leckde se tomuto racionálnějšímu postupu dařilo prosadit snadněji a rychleji. Tomu se nabízely jako důležité důvody a mnohé podmínky, které v práci také rozvedu.

Výběr tématu bakalářské práce mě v mnohém nastínil semestrální studijní pobyt v regionu Primorsko ve Slovinské republice. Během této části života jsem poznával jinou kulturu a odlišné divákové povědomí, než je nám všem známé z našeho zeměpisného srdíčka Evropy.

Působením architektury, která na mě promlouvala svými tvary hned vedle přírody, se u mě projevil zájem o kulturně historické zmapování tohoto regionu se zaměřením na architekturu a komparaci vlivů. Jako architektonické období jsem si vybral renesanční, jelikož se na něj váže jedno z nejvíce pestrých stavebních aktivit, kterými města na pobřeží a jiné zástavby buď nově vznikaly nebo bývaly přestavovány. Renesance a před ní Gotika utvořila ráz těmto kupeckým městům na pobřeží moře začínající v severní části istrijského poloostrova, včetně dalmatských ostrovů až k opevněnému městu Dubrovnik v dnešním Chorvatsku. Ne náhodou se mnoho staveb, dodnes zachovalých a obydlých, může pyšnit svým stářím, jak jsem se sám mohl přesvědčit.

Vybrané téma není doposud v našem prostředí probádané. Pokud popisujeme benátskou renesanční architekturu na území dnešního slovinského pobřeží. Mnohé materiály jsou zastoupené v italštině, především v knihovnách města Terst nebo v knihovně sv. Marka v Benátkách. Nemalé množství literatury skýtá knihovna v Lublani či v Koperu. Avšak co se týče česky psaných pramenů, těch je pramálo, nebo se jen týkají pouze okrajově. A ty jež se dají využít se v určité historické době rozcházejí. Budu tedy vycházet z klíčových hesel jako je severoitalská renesanční

architektura. Jelikož zde byly uplatňovány tehdejší architektonické postupy. Bohatí kupci si zde nechávali stavět své vily podle tehdejší módy užívané v sousedních italských městských státech. Městská rada a její představený podesta se snažili jít s dobou a hojně se stavěly a přestavovaly veřejné budovy, dláždily cesty a vytvářel se vědomý urbanismus. Protože města jak obchodovala, tak bohatla a mohla si na svoji dobu mnohé dopřát. Budu se zaobírat, spíše než dopadem na obyvatele či menšiny, tím co bylo důležité pro rozkvět tehdejších měst, jejíž historii a především osídlení sahá dál, než samé hlavní město dnešního Slovinska Ljublaň založené Římany a nazývané jako Emona.

Je důležité se seznámit s tím, že pobřeží dnešního slovinska, bylo v námi popisované době pod italskou nadvládou Benátek a blízké dědičné rakouské země v čele s Habsburským rodem do těchto končin příliš nezasahovala co se mého tématu týče. Avšak podílela se na obchodu, jelikož s těmito městy, jak jsem se dozvěděl, obchodovala.

Tato práce si žádá určité rozdělení, jelikož jsem čerpal z materiálů v pramenech knihoven různých kategorií. Od té primární pro českého čtenáře nejvíce co do fondů obsáhlou Národní knihovnu v pražském Klementinu za zdi bývalých jezuitských kolejí, kde se hojně nacházejí i slovinské texty, které mi též dopomohly v odborných a těžko dohledatelných souvislostí a sestavit zhruba kapitoly. Dále jsem využil ze zdrojů Krajské knihovny v Pardubicích a mateřskou universitní. Mnoho materiálu pro zpracování jsem získal přirozeně za svého pobytu ve městě Koper. Kde jsem studoval a navštěvoval knihovnu na humanistické fakultě a jiná detašovaná pracoviště jako městský archiv či galerie. Mezi další použité zdroje pro ilustraci a pohled z jiné strany jsou mnou získané letáky a prospekty z informačních míst pro turisty. Příložený materiál v obrazové příloze je pořízen vlastním fotoaparátem. Neměl bych opomenout přednášky docenta Hladíka a celé studium na katedře literární kultury a Slavistiky a na ústavu historických věd na filozofické fakultě University Pardubice.

Pohled a tvorba práce je vedena svým individuálním přístupem k vypracování jakéhosi příběhu s historicko kulturním podtextem. Mnoho událostních dějin tohoto regionu je známo, ovšem v cizojazyčných publikacích. Každé místo vypráví svůj vlastní příběh. Tato idea je vnesena do doby renesanční, její každodennosti vztahující

se k všeobecné architektuře. Jistě by se o tomto tématu dalo psát různými směry v závislosti odkud pisatel pochází a jaký postoj zastává k slovinské Istrii. Student slavistických studií si v práci najde svoji pravdu, kteří bezpochyby bude kapitolami utvrzovat. Naproti tomu by měl určitě jiný názor někdo, kdo pochází z blízké Itálie a tudíž by mohl o tomto území mluvit jako o svém vlastním. Tak jako další z jihoslovanského prostoru kupříkladu Chorvaté vnímají a rádi by také viděli Slovince bez vlastního přístupu k moři. Obhajovat budu samotnou Republiku Slovinsko, která mi umožnila semestrální studijní pobyt, za který se jí chci touto prací podat zadostiučinění a projevit zájem.

Je těžké psát studii o místě, kde jste se nenarodil, kde nežijete ba dokonce se nenachází ve vaší rodné zemi. Při sepsání této kapitoly, se opírám pouze o slovinsky psanou literaturu a o vlastní zkušenosti, které jsem ve městě Koper prožil při studiu na tamní fakultě humanitních studií. Tedy se na začátek omlouvám čtenářům této práce, kteří tomu budou fundovaněji rozumět více než-li já a předem je žádám o jakékoli výtky k pravdivosti textu. Za mě se pokusím v českém jazyce podat co nejvěrohodnější zpracování.

2. Italská renesance

„Na počátku 15. století byla Itálie společensky a kulturně nejednotná; existoval však pojem Italia a toskáňštině vzdělanci v jiných krajích pravděpodobně rozuměli. Byl to pouze geografický pojem; geografie však ovlivňuje společnosti i kulturu. Zeměpisná poloha povzbuzovala Italy, aby věnovali pozornost obchodu a řemeslům ve větší míře než jejich sousedé. Ústřední poloha Itálie v Evropě a snadný přístup k moři poskytovaly příležitost tamním obchodníkům, aby se stali prostředníky mezi Východem a Západem, zatímco zemědělství povaha italského území, z pětiny hornatého a ze tří pětin kopcovitého, nepřála. Příliš proto nepřekvapí, že italská města – Janov, Benátky, Florencie – sehrála hlavní roli v obchodní revoluci 13. století nebo že k roku 1300 dosáhl počet obyvatel v třiadvaceti městech v severní a střední Itálii 20 000, ba i více. Ve 12. a 13. století byly dominujícím útvarem politické organizace městské republiky. Poměrně početná městská populace a vysoký stupeň autonomie měst výrazně posílily neobyčejný význam světského vzdělance. Bez poukazu na tyto zárodečné podmínky a tradice by bylo obtížné porozumět kulturnímu a společenskému vývoji v 15. a 16. století (Waley, 1969; Martines, 1979, 1.-4. kap., Larner, 1980).“¹

Na konci 13. a počátkem 14. století dochází k pozbytí vlastní nezávislosti řady městských států na úkor silnější a navíc se musí jeho obyvatelé vyrovnat s náhlým poklesem cen a především s epidemií moru. Ta postihla Evropu během 40. let 14. století. Zmíněné události však nemohly zabránit růstu vzdělanosti, které se výborně dařilo v městském prostředí. Tyto aspekty mají jistě stěžejní úlohu pro italskou renesanci. Co do skladby obyvatelstva, jako i jinde, tvořila hlavní složku negramotná populace na venkově, které se pravděpodobně renesance až tak netýkala. Vzdělaná společnost v městech produkovala umění na vysoké úrovni pomocí velmi kvalitních a efektivních postupů. Dá se říci, že se mu dařilo natolik, že byla lepší než kdekoli jinde. Do architektury začíná promlouvat nový postup, který je dále zdokonalován od 15. století pod označením „vědomí urbanismus“. Renesance vznikla v Itálii, což může potvrdit fakt historického místa a ne příliš vysokou míru

---

¹ BURKE, Peter. *Italská renesance*. Mladá fronta 1996. ISBN 80-204-0589-5, str. 7

svázanosti s gotickým slohem. Historické určení poloostrova vedlo ke kopírování Antiky a zájem o starověk byl předním spouštěčem a rysem renesance.²

Situaci ve společnosti a místo vzniku renesance jsem vytyčil, ovšem výsledky a hodnoty tvořili tvůrčí lidé se svým schopným přístupem, ale co k tomu přispělo, aby koncentrace těchto prvků během krátkého období dala průchod novému řádu. Hlavním vodítkem byla politika městských států. Od ní se odrážela míra svobody a prostoru ve spojení s bohatstvím: „*Obecně platil osvícenský názor, že svoboda povzbuzuje obchod a obchod povzbuzuje kulturu.*“³

2.1. Vznik pojmu: Renaissance

Každé historické období nám ať chtě či nechtě předalo svůj odkaz. Nejenom v nás lidech, na okolní krajině, ale především naučila vnímat svět více pozemsky. Nová epocha dějin začala pozměňovat lidské okolí a renesanční období bylo velkolepou snahou evropské křesťanské civilizace směrem kupředu. Pro historiky posledních dvou staletí je renesance jednou z forem periodizace dějin a s tím souvisí, píšeme-li o renesanci s časovým zpožděním v rámci několika staletí, že: „*Není třeba dodávat, že tento termín nevytvořili ti, kdo v oné době žili, ale pozdější, často mnohem pozdější autoři.*“⁴ Jedním z nich, byl Jacob Burckhardt a jeho dílo *Kultura renesanční doby v Itálii*. Chronologicky vznikly základy pro renesanční umění v Antice za panování Řecka a Říma. A kdybychom uvažovali se současníky ze šestnáctého století, tak naše glosování o periodizační době předcházející, máme na mysli středověk, by nás vedlo zamyšlení o tom, že období úpadku, je nyní ohraničeno Antikou a nynější Renesancí. A proč právě nastalo nové období odlišující se od středověku? Vezmeme-li to postupně od již zmíněné doby antické. Lidské možnosti byli oním spouštěčem pro vznik epochy mající svá specifika. V období antickém měly říše dominantní postavení a sféry vlivu po celém dosud známém světě. Především to byla centrální oblast středomoří. Vyspělé civilizace, zde panující, měly možnosti v lidských zdrojích na práci a vyšší vrstva společnosti se tak mohla věnovat činnostem, pro rozvoj člověka důležitějších. A politika vlád a jiné okolnosti zhruba prospívaly o těchto činnostech. Vzpomeňme na mnohé antické učence,

² BURKE, Peter. *Italská renesance*. Mladá fronta 1996. ISBN 80-204-0589-5, str. 7–24

³ BURKE, Peter. *Italská renesance*. Mladá fronta 1996. ISBN 80-204-0589-5, str. 37

⁴ JOHNSON, Paul. *Dějiny Renesance*. Brno, 2004. str. 7

jejichž odkaz užíváme i dnes. Po pádu západořímské říše tak nesla odkaz Byzantská říše. S nástupem vrcholného středověku si však lidé osvojili mnohé technické postupy usnadňující práci. Tím se rozrůstal obchod, výroba a s tím rostoucí nárůst bohatství mezi úspěšnými. A na počátku druhého tisíciletí se tak především na jihu Evropy přeskupují nově vznikající aktiva vedoucí k rychlému rozvoji nových měst: „*Proto bylo bohatství v pozdním středověku vytvářeno ve větším množství než kdy předtím v dějinách a často bylo soustředěno ve městech specializujících se na nová povolání související s obchodováním ve velkém a bankovníctvím, jako byly Benátky a Florencie.*“⁵ Svoji premiéru na poli obchodu tak měly za sebou kupecké republiky. V našem případě ta nejdůležitější byla Republika sv. Marka, mající své sídlo na ostrovech v laguně při pobřeží severního Jadranu. Jejím výsostným městem byly po mnoho staletí město Benátky. Její expanze ještě ve středověku směřovala pomalou cestou k velké roli podílející se na vývoji evropské civilizace po několik staletí: „*Jak se bohatství hromadilo, ti, kdo ho vlastnili, uspokojovali své smysly mecenášstvím literatury a umění a připojili se k nim panovníci, papežové a knížata, kteří vynalézali nové způsoby, jak majetek svých poddaných zdanit. Ale majetek samotné by onen jev, který nazýváme renesancí, nevytvořil. Peníze mohou umění rozkazovat, ale rozkazují marně, pokud neexistují řemeslníci, kteří by umění tvořili.*“⁶

2.2. Renesanční architektura v severní Itálii

Podstatný argument-hned v úvodu si musíme naznačit-, že na konci středověku a v raném novověku, nemůžeme hovořit o Itálii: „*Na počátku 15. století byla Itálie společensky a kulturně nejednotná; existoval však pojem Italia a toskáňští vzdělanci v jiných krajích pravděpodobně rozuměli. Byl to pouze geografický pojem; geografie však ovlivňuje společnost i kulturu.*“ Pro stavitelství se dá aplikovat citace: „*V architektuře 15. století se rozvíjí nebo spíše objevuje myšlenka vědomého urbanismu (Westfall, 1974).*“⁷

---

⁵ JOHNSON, Paul. Dějiny Renesance. Brno, 2004. Str. 16

⁶ Tamtéž

⁷ BURKE, Peter. Italská Renesance. Praha: Mladá fronta, 1996. Str. 23

2.3. Zrod renesance, důvody

„Ve Florencii, kde se renesanční architektura skutečně zrodila, byly tyto kořeny hluboké a sahaly až do římských časů.“⁸ Florencie it. Firenze, ležící na řece Pád, tedy byla místem, kde světlo světa spatřily poprvé stavby považující se svými rysy za renesanční. Pádská nížina ze severu ohraničená rychle se zdvihajícími vrcholy podhůří Alp, na východ a západ nížinu ukončuje Středozemní moře a k jihu pokračující apeninský poloostrov skýtal geograficky dokonale uzavřené prostředí. Obyvatelé v návaznosti na odkaz předků, zde žijících nechali procitnout obrozenému slohu z důvodů, že: „ústřední historickou polohu Itálie v renesanci mohl určovat fakt, že italští umělci nebyli tak úzce spjati s gotickým slohem jako jejich kolegové ve Francii, Německu či Anglii.“⁹ Renesanční architektura není zrovna nejlevnější záležitostí na poli umění ve srovnání s malířstvím či sochařstvím stojícím po boku jako odvětví slohu a její vyhotovení stojí nemalé finanční prostředky. Umění se daří v době blahobytu, a kdy vládnoucí skupiny mu přejí a nástroji ovlivňují organizační strukturu společnosti a její řád, dle kterého se ostatní řídí. S odstupem doby tak vyvstalo tvrzení, že: „, Obecně platil osvícenský názor, že svoboda povzbuzuje obchod a obchod povzbuzuje kulturu.“¹⁰

Raná renesance je symbolizována jemností článků i reliéfů, čistotou a jasností formy a koncepce. Procitla v místě svého zrodu prvních staveb, ve Florencii. Ústředním architektem je Filippo Brunelleschi, který neprojektoval kupoli katedrály Santa Maria del Fiore v městě Florencie. Ovšem první stavbou z roku 1419 je florentský nalezinec, neboli špitál nevinátek. Další postavou rané renesance je Leon Battista Alberti.

Vrcholná renesance používá plastičtějšího článkování, spěje k velkorysosti a v duchu antického Říma dává architektuře slavnostnější výraz. Označována také jako zlatý věk moderní architektury, kde hlavní váha byla kladena na velkolepou jednoduchost. Příznačným architektem je Donato Bramante. Po roce 1500 se renesanční architektuře již podařilo prosadit po celé Itálii a prostřednictvím městských států i do jejich provincií.

---

⁸ JOHNSON, Paul. Dějiny Renesance. Brno, 2004. Str. 70

⁹ BURKE, Peter. Italská Renesance. Praha: Mladá fronta, 1996. Str. 24

¹⁰ BURKE, Peter. *Italská renesance*. Mladá fronta 1996. ISBN 80-204-0589-5, str. 37

Pozdní renesance je oživena Michelangelem, který vnesl do architektonické kompozice nový neklid a ukázal perspektivu k baroku. Jsou vykazovány čisté, byť studené tvary. Ve srovnání s předchozími dvěma obdobími se jedná pouze o krátké období, jež je v závěru postupně prostoupeno manýrismem a později i pozvolným nástupem baroka. Osobnostmi pozdní renesance byli Andrea Palladio či Sebastiano Serilio nebo Jacopo Barozzi da Vignola.¹¹

2.4. Renesanční člověk

Označení pro osobu žijící mezi polovinou 14. a koncem 16. století se vžil do literatury. Můžeme si za ním představit lidskou bytost žijící, tvořící a umírající. Jako prototyp člověka, jehož vzor se šíří Evropou. Renesanční člověk Apeninského poloostrova měl nadání, schopnost a jedinečnost v myšlenkách, které v praxi zužitkoval. Měl vícero podob od vysokých po střední kruhy ze společnosti. Utváření trvalo necelé dvě století v místě nížiny řeky Pád a přilehlých provincií. Věnovali se studiu starověkých rukopisů odkud získali ztracenou moudrost a zaměřili se na člověka jakožto projev humanismu.¹²

„Vybájený, utopický svět kultury, tvořený renesančními mistry, vrhal odraz svého světla na každodenní život kupců a podnikatelů a zušlechťoval je. Vztahy obchodníků k umělcům či básníkům byly velmi pestré – od úcty po využívání jejich nájemné síly, což byl případ ostatních řemeslníků, kteří se živili prací rukou.“¹³

Nezanedbatelnou skupinu městských států zaujímali kupci, bankéři a obchodníci. Kupectví středověké společnosti se lišilo od kupectví renesančního, avšak z něho vychází. Ze strany šlechty bylo směrem kupcům vytvářeno mnoho předsudků, na druhé straně jim byly přisuzovány zásluhy. Kupec přispěl k rozvoji geografie, publikační činnost díky nim obohatila knihy a cestopisy: *„Potřebám kupců – mořeplavců odpovídaly portuláky, průvodce a popisy přístavů a mořských tras, mapy Evropy a světa; rozvoj kartografie a racionálnějšího ovládnutí prostoru*

---

¹¹ SYROVÝ, Bohuslav. *Vývoj architektury renesanční v Itálii*, Praha 1953

¹² GARIN, Eugenio. *Renesanční člověk a jeho svět*. Praha 2003, str. 9–12

¹³ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Vyšehrad 1999, ISBN 80-7021-274-8, str. 239

podnítily cesty a plavby 14. a 15. století.“¹⁴ Dle některých historiků na počátku raného novověku byl ve vazbě k církvi jako věřící, ti jiní míní, že mu to nebránilo rozvíjet podnikatelské aktivity při poutích středomořím a dávno zapomněl věnovat se víře:

„...starost o spásu duše nijak nebránila středomořským kupcům v obchodování s nepřáteli křesťanství – muslimy. Španělští a Italští obchodníci porušovali zákaz prodeje zbraní Arabům a Turkům. Pohádkové zisky přinášel také obchod s křesťanskými otroky; Petrarca znechuceně popisuje „špinavý dav“ otroků, kteří se valili ulicemi Benátek a znesvěcovali toto nádherné město.“¹⁵

Povětšinou kupec byl měšťan, lapající po úspěchu: *„Navzdory nebezpečí kupci přivážejí převzácné zboží, cestují z jedné země do druhé a z kraje do kraje.“¹⁶* Vyznačoval se samostatností a ve společenské pyramidě zastával vyšší pozici. Ve vztahu k církvi vedl tolerantní život a svůj úspěch si zdůvodňoval přesvědčením, že se jedná o přízeň boží.¹⁷

A jak spojovala architektura kupce? *„Co se dá být nesporné, je spoutanost kupce s vlastním sídlem a jeho touha mít prestižní residenci. Protože architektura je jistým způsobem nejužitkovější formou umění a má největší společenský dopad, právě jí dával obchodní přednost.“¹⁸*

Bohaté rody kupců a obchodníků si mohli dovolit honosné stavby vypadající precizně svým interiérem i exteriérem i investice do potomků:

„Obchodní činnost vyžadovala určité znalosti a vyšší vzdělání. Nevzdělaný kupec mohl jen stěží úspěšně obchodovat. Nejen v těch největších, ale i v poměrně malých městech se objevovaly světské školy, v nichž se děti ze zámožných rodin učily číst, psát a počítat.“¹⁹

Dodnes není jasné zda „soupeřili“ s luxusem šlechtické vrstvy či preláty, ale víme, že díky svým obchodním toulkám byli co do objemu sbírek nejobsáhlejšími majiteli numismatických předmětů či knihoven. Za pravdu nám dá fakt, že Benátky prosluly vlastními ilumináčnickými dílnami a reskriptorií, známými po celé Evropě.²⁰

¹⁴ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Vyšehrad 1999, ISBN 80-7021-274-8, str. 237

¹⁵ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Vyšehrad 1999, ISBN 80-7021-274-8, str. 233

¹⁶ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Vyšehrad 1999, ISBN 80-7021-274-8, str. 226

¹⁷ GARIN, Eugenio. *Renesanční člověk a jeho svět*. Praha 2003, str. 161–170

¹⁸ Tamtéž str. 182

¹⁹ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Vyšehrad 1999, ISBN 80-7021-274-8, str. 227

²⁰ GARIN, Eugenio. *Renesanční člověk a jeho svět*. Praha 2003, str. 182–184

„Obchodníci z Florencie a dalších italských měst tvořili hlavní sociální základnu humanismu. Jejich mecenášství, jejich zakázky, vedle zakázek papežů, hlav městských států a jiných urozených osob, materiálně zajišťovaly tvorbu architektů, sochařů a malířů, kteří budovali chrámy a paláce a zdobili je nástěnnými malbami a sochami. Bohatí lidé ve snaze napodobit aristokraty a začlenit se mezi ně nelitovali peněz na povznesení svého rodného města a s ním i svého vlastního já.“²¹

„Nikde jinde v Evropě nedosáhl kupecký stav takové hospodářské a politické moci jako v italských městech. V žádné jiné zemi se na obchodních záležitostech nepodílela tak široká vrstva obyvatelstva. Cestovatel, který projížděl Benátkami nedlouho před velkým morem roku 1348, dospěl k závěru, že „všichni jsou zde kupci“ (tutta gente sono mercatanti).“²²

„Toto hodnocení je odůvodněné v tom smyslu, že to byli právě největší kupci, kdo udával tón veškerému ekonomickému, sociálnímu a politickému životu v těchto italských městech. Profese kupce se zde dočkala morální rehabilitace a Jakub de Voragine, benátský arcibiskup a autor slavné Zlaté legendy, přirovnával kupce k samotnému Kristu (podobně jako Federico Visconti, arcibiskup z Pisy), jenž připlouvá na korábu, kterým je mu kříž, aby dal lidem možnost vyměnit dočasně, pozemské statky za život věčný. Bohatství již nemá záporný význam, neboť, což tvrdí i Jakub de Voragine, bohatí byli i bibličtí Otcové, a dokonce sám Kristus.“²³

Kupci z městských států v severní Itálii a hlavně ti benátské, působící ve středomoří, kde realizovali své obchody, často naráželi na ohrožení v podobě pirátů, válečných konfliktů vedených na moři a čelili přírodním živlům. Horší dohrou bylo objevení Nového světa a změny, jež nastaly během pár desetiletí nadobro změnili monopol těchto kupců:

„Odklon od obchodní činnosti a příklonem k finančnictví nebo pozemkovým spekulacím byli italští podnikatelé izolováni od účasti na zámořských výpravách. Zeměpisné objevy z přelomu 15. a 16. století časově odpovídají začátku

---

²¹ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Vyšehrad 1999, ISBN 80-7021-274-8, str. 238–239

²² LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Vyšehrad 1999, ISBN 80-7021-274-8, str. 225

²³ Tamtéž, str. 225

hospodářského úpadků Itálie, která se náhle ocitla stranou nových hlavních obchodních tras.“²⁴

Italské městské státy si pěstovaly svoji základnu vzdělavců, pro dokreslení situace již v raném 15. století působila na jejich území na 13 universit. Především benátská vláda dbala na význam těchto institucí formou vysokého platu univerzitním profesorům a svým budoucím studentům bránila v odchodu a studiu na jiné univerzity. Pro Benátky byla vrcholem studia Padovská universita, která se považovala za nezbytnost pro úspěch a získání úřadu. Kompromisem při studiu stanovila podmínky, jakými bylo zajištění ubytování a nízké poplatky.

Studium architektury je ovšem třeba oddělit od ostatních oborů na univerzitách. Nebyla vedena za samostatné řemeslo a postrádala svůj cech. Muži se školili v jiných směrech a až později po projevení talentu se věnovali architektuře, což lze doložit u mnoha významných postav renesančních architektů. Tak tedy Brunelleschi se původně vyučil zlatníkem. Při zhotovování staveb se muselo dbát na dělbu práce, koordinaci postupů a zajišťování prostředků. Na komplexní zakázce se podílelo více řemeslných dílen, administrativních pracovníků a stavebního dozoru.²⁵

Další rozvádění postupu vzniku staveb od zadání po předání se již netýká tématu a pro zájem doporučuji ke komplexnějšímu pohledu na tuto oblast.²⁶

2.5. Architekti

Pollio Vitruvius byl architekt císaře Augusta, žil přibližně mezi lety 85–20 před Kristem. Za svoji pozornost vděčí svému zachovalému deseti-svazkovému pojednání – Deset knih o architektuře (*De architectura libri decem*). I. kniha o vzdělání architekta; II. kniha O stavebních materiálech; III. kniha O stavbě a druzích chrámů; IV. kniha O uspořádání sloupů, dispozice chrámů; V. kniha Pojednání o všech tématech architektury; VI. kniha O pozici a utváření soukromých domů; VII. kniha O řemeslných metodách, stavebních materiálech; VIII. kniha O vodách, pramenech, vodovodech; IX. kniha O astronomii a astrologii; X. kniha O strojích, vodních mlýnech, válečných strojích. Z tohoto svazku se v nejrůznějších podobách

²⁴ GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Vyšehrad 1999, ISBN 80-7021-274-8, str. 234

²⁵ BURKE, Peter. *Italská renesance*. Mladá fronta 1996. ISBN 80-204-0589-5, str. 62–75

²⁶ Více: BURKE, Peter. *Italská renesance*. Mladá fronta 1996. ISBN 80-204-0589-5, str. 65–72

později přenáší do renesančních knih o architektuře. Vitruviův slavný kánon – s lidskou postavou tvořící kruh a uzavřenou ve čtverci dohledáme v dílech Albertiho, Vignoly či Palladia. Vitruvius vydávaný a objevený v renesanci je do dnešních dnů považován za otce teorie a architektury. V každém případě je pro architektury renesance prostředkem a velkým pojítkem s antickou architekturou. Nejznámější architekti, kteří na Vitruvia přímo navazují a snaží se použít antické umění do renesanční architektury, byli Leon Battista Alberti (Deset knih) a Andrea Palladio (Čtyři knihy o architektuře), který navíc Vitruvia považoval za svého mistra a vůdce.²⁷

Leon Battista Alberti žil mezi lety 1404–1472. Narodil se v Janově a byl přední osobností renesance a humanismu. Koncem středověku ještě bylo opovrhováno antickými spisy, jelikož podle církve pocházely z pohanských dob. Albertimu byla dána precizní výchova a dostalo se mu mnoha možností, což se později projevilo jako klíčové v jeho práci. Pracoval ve Florencii u rodu Medicejů, jeho přítelem byl Brunelleschi. Poté míří do Říma, kde je v kontrastu s antickými památkami. Je teoretikem architektury, kterou hlásal jako vědu a snažil se ji prosadit do intelektuálních disciplín.²⁸

Andrea Palladio žil mezi lety 1508–1580, která je považována za nejtvůrčivější periodou v historii Itálie a celé Evropy. Podle Goetheho – „Polárka mezi architektury“. Proslavil se svými návrhy vil venkovského typu s centrální stavbou. Věnuje se i sakrálním stavbám, jakou byla stavba kostela San Giorgio Maggiore v Benátkách. Palladio se věnoval mnoha zakázkám a navrhl ještě 40 budov a jiných menších realizací v provinciích Benátky a jiných severoitalských měst. Dílo z roku 1570 *Quattro Libri dell'Architettura* – (Čtyři knihy o architektuře), kde neopomenul svůj vztah k Vitruviu. Architekti žijící v 16. století na severu Itálie a v Římě patří k nejvýznamnějším v historii.²⁹

2.6. Benátská renesance

„Benátky se k renesanci připojovaly jen pozvolna, možná proto, že to bylo v důsledku dějin a svou podstavou hluboce gotické měst... (...) Ale ironií osudu pád Konstantinopole v roce 1453, který měl jejich prosperitu spíše podlomit, ji naopak

²⁷ UNGERSOVÁ, Lisollote. *O Architektech*. Slovart 2004. ISBN 80-7209-583-8, str. 13–27

²⁸ Tamtéž, str. 28–37

²⁹ UNGERSOVÁ, Lisollote. *O Architektech*. Slovart 2004. ISBN 80-7209-583-8, str. 39–55

posílil, alespoň zpočátku, a způsobil, že Benátky začaly expandovat dovnitř, čímž je mnohem úžeji svázal s renesančním vývojem v době, kdy toužily utrácet peníze na své vizuální zušlechtění.“³⁰

Po mnohých událostech zejména vpád cizích vojsk na apeninský poloostrov, kdy se jejich terčem stalo staronové centrum: „*Není proto překvapivé, že po vyplenění Říma mělo umělecké vůdcovství v Itálii sklon přejít do Benátek, které ačkoliv byly zapojeny do různých koalic, jež byla města přinucena uzavírat kvůli invazi, byly přímého útoku ušetřeny.*“³¹ Nebo již zmíněné získání suverenity v jihovýchodní Evropě Osmany si začala kupecká republika najímat do svých služeb architektky, sloužící dříve v Římě, ze kterého se vynuceně uchylují právě sem. Mezi osobnosti přinášející renesanční architekturu do města na laguně byly v sedmdesátých letech XV. století tito znalci renesančního stavitelství mající za sebou mnoho povedených realizací projektů.³² Konkrétně Pietro Lombardo - *Santa Maria dei Miracoli* a Maur Codussi - *San Michele in Isola* či společný projekt „*Scuola Grande di San Marco*“

V severní části Apeninského poloostrova se začal prosazovat nový stavební sloh. Měl určité společné znaky totožné se starověkými proporcemi ve stavitelství. Renesanční architektura měla své mecenáše, kterými byli mistři architekti a především zadavatelé prací. Ti chtěli okázalým způsobem vyjádřit svoje nadšení a inspiraci. A tak se v úrodné a hospodářsky vyspělé pádské nížině na území Lombardie ve městě Florencie projektuje a s následnou realizací tvoří architektura nazývaná renesanční. Odehrávají se poslední desetiletí středověku a pro zdejšího člověka mnohých městských států se před očima rodí okázalé realizace. Může je vidět, diskutovat a hodnotit, jelikož: „*Pro obyčejné obyvatele pozdně středověké Florencie či jiného italského města byla architektura vizuálně mnohem důležitější než jakékoli jiné umění... Poklady skryté v palácích byly pro ně nedostupné, ale moli vidět budovy zvenčí a znali kostely a katedrály, dokonce mohli příležitostně vstoupit do sakristie, kde byly uchovávány nejcennější umělecké předměty.*“³³

Obyvatelé byli nepochybně nadšeni ze sakrálních i světských staveb. Nejen z důvodů jejich vysoké úrovně zbožnosti, neboť právě Apeninský poloostrov byl

---

³⁰ JOHNSON, Paul. Dějiny Renesance. Brno, 2004. Str. 85

³¹ JOHNSON, Paul. Dějiny Renesance. Brno, 2004. Str. 134

³² Tamtéž. Str. 85

³³ JOHNSON, Paul. Dějiny Renesance. Brno, 2004. Str. 69

ryze katolickým územím. Dědictví Antiky a blízkého Říma neupadlo v zapomnění a právě stavebnictví mělo být živou půdou: „ *Architektura, dokonce ještě více než veřejně dostupná sochařská díla, byla věcí občanské hrdosti. Obyvatelé Itálie si rovněž byli vědomi architektury starověku, protože její ruiny se v mnoha případech dochovaly a nebyly ještě zcela rozebrány kvůli kamení na stavbu, upraveny či odstraněny*“³⁴

Ve většině našich myslí se dá racionálně zdůvodnit proč renesanční architektura prostoupila skrze živou půdu plnou starých základů staveb. Odtud se přenesla po moři po souši do zbytku známého křesťanského světa. Ovšem doklady starověkých staveb díky cestopisům pronikly i do Zaalpí již dříve. Nepředbíhejme a uvědomme si, že:

„ *V určitém smyslu byla značná část středověké Itálie stále jednou stavební ruinou, trvalou připomínkou velikosti a slávy Říma, takže když vzrůstající bohatství umožnilo předním městům, aby oslavila sama sebe, umělci se přirozeně inspirovali příkladem své římské minulosti a veřejnost mohla výsledky jejich práce porovnávat. V architektuře byla tedy renesance přirozenou událostí, byla v souladu s charakterem této země.*“³⁵

Předchozí stavební styl gotický musíme brát pro vývoj renesančního jako nezbytný, ba i nutný. Nejenže mnohé stavby na něho navazovaly svými představami do nového slohu, ale pro apeninský poloostrov, byla Gotika spouštěčem nového slohu. Jejich proplétání a přechod trval delší dobu.

U obyvatel nevzbudila gotická architektura takové nadšení jako ve zbytku Evropy. Možná také, že její zrod proběhl ve Francii XII. století. Vzešla ze stylu románského, který se vyznačoval svoji jednoduchostí. Gotika dospěla do mohutných výšin a svým objemem budila obdiv. Ve svých útrokách skrývala relikvie nepředstavitelných hodnot a cílů. Její katedrály však u Italů takový dojem nesklidily³⁶: „*Gotika byla zvykem, impulzem, nikoli systémem. Neměla teorii a neměla literaturu. Byl to důmyslný vývoj pocházející z primitivního instinktu. Jen*

---

³⁴ Tamtéž

³⁵ Tamtéž

³⁶ JOHNSON, Paul. Dějiny Renesance. Brno, 2004. Str. 69–70

pramálo katedrál bylo vyprojektováno a postaveno jako celek podle jednotného plánu...“³⁷

Propojenost obou stavebních slohů je zřejmá. Ochota realizace toho prvního z prostudované literatury není až tak valná. Dovědět se něco více o této problematice je při nejmenším složité. Indicií nám musí být důkaz renesančních staveb vzniklých v Itálii chronologicky dříve než v ostatních částech vyspělé Evropy. Gotika tedy pro Italy nebyla tím po čem toužili. Snažili se najít něco svého a našli: „*Italové, především ze severních nížin, stavěli gotické katedrály, jaké stojí například v Miláně, ale s nijak valným nadšením či ochotou. Gotického ducha, na rozdíl od forem, nikdy nepřijali. Bylo v něm něco organického, co Italové shledávali nepřijatelným, takže v určitém smyslu ho převzali pouze v pozměněné formě a toužili, možná nevědomky, gotického ducha nahradit něčím lepším, vycházejícím z kořenů jejich kultury.*“³⁸

---

³⁷ Tamtéž. Str. 70

³⁸ Tamtéž

3. Benátská republika

Plným názvem Nejjasnější republika benátská, italsky Serenissima Repubblica di Venezia nebo též Nejjasnější republika sv. Marka, italsky Serenissima Repubblica di San Marco.³⁹ s hlavním městem Benátky, vládce dóže⁴⁰.

Ze všech velkých středověkých měst bylo jedno jedinečné co do rozsahu své moci a bohatství. Bývala to republika na severovýchodním pobřeží Itálie, která disponovala dominantní silou ve středověké i novověké Evropě. Centrem se staly ostrovy v lagunách, které se nezdály perspektivní, ovšem nabízely strategickou polohu. Benátčané toho dokázali využít a svoji pozornost obrátili k moři. Doba největšího vrcholu nastala počátkem 13. století díky bohatství a začíná expandovat do okolí. Spolu s bohatstvím přišla kultura a samo město a celá republika kam až sahala byla synonymem pro vše co souviselo s nejkrásnějším uměním. Dóžecí palác, srdce síly a bohatství reprezentující Benátky, je centrem vlády, diplomacie a soudů. V místnosti Sale del Senato zasedal dóže s dalšími dvěma sty senátory a jednali o zahraničních otázkách, dále měli na programech jmenování vyslanců atd. Nejvyšší funkci však zastávala Rada deseti. Byla nejmocnější orgán v republice, založeným roku 1310 v důsledku bezpečnosti republiky. A dále okruh Velké rady, čítající až 2000 členů v 16.století. Z nich se volil dóže a jeho poradci. Tato shromáždění probíhala v Dóžecím paláci.

„Dóže volený doživotně propracovanou kombinací losování a hlasování, byl teoreticky hlavou vlády „vznešených“, kteří jediní měli politickou moc. Ale při každé volbě dóžete byla jeho moc okleštěna a přitom narůstala jeho ceremoniální nádhera. Skutečná moc spočívala v rukou rady deseti, Dieci, která byla po roce 1335 stálou součástí vlády. V pozdějších letech 15. století se sáhlo k další ukázce rozvahy, když byli voleni za dóžata pouze starší a průměrní muži.“⁴¹

Nespoutané ambice v místě, kde nebylo nic nemožné, se vyskytl prostor pro renesanční architekturu, jež je příznačně známá jako benátská renesance. Ta byla šířena po všech svých provinciích. Jedním z nejbližších teritorií mimo území severní Itálie byla benátská Istrie. Její pobřežní města se tak stala stavitelskou základnou pro architekty, jež plnily požadavky zámožných Benátčanů, aby i zde si připadali jako ve

³⁹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Ben%C3%A1tská_republika

⁴⁰ (z lat. *Dux* = vévoda) – titul nejvyššího představitele benátské republiky, používaný od 8.–18. století

⁴¹ HEY, Denis. Evropa pozdního středověku 1300-1500. Praha, 2010, s. 156.

své vlasti, kterou buď oni sami, či jejich předkové opustili za účelem lepšího života či kolonizování nového území. Benátky byly nejenom centrem obchodu, ale také umění ve všech směrech. Mohly se tak pyšnit postavením nejdokonalejšího ze všech. Pod hlavičkou svých patronů sv. Teodora a okřídleného lva sv. Marka rostlo bohatství. Oni patroni Benátek jsou znázorněny na sloupech, které se nacházejí na náměstí sv. Marka. Co ještě říct o městu, o kterém už bylo řečeno vše. Benátky se vyhřívaly na výsluní prosperity skoro celé tisíciletí. Díky své izolaci na lagunách, odkud vše řídili a kde si uchovávali své postupy, jakými byly výroba skla či manufaktury na sukna, se prosadili napříč celým středomořím.

4. Istrie

Zdejší místo je opředeno tajemstvími a legendami staré bezmála 2 tisíce let vyprávějící o podobě a vzniku počátečního osídlení ostrova. Antický Capris měl menší opevnění, rozprostírající se na nejvyšším bodu ostrova s prvky fortifikace. Oním místem bylo současné náměstí Brolo, se začátkem Cankarjevi ulice a část Titova náměstí. Roku 555 bylo nejspíše Byzantinci opevnění rozšířeno směrem k východu do poloviny Cankarjevi ulice. V průběhu 6. století probíhalo stěhování národů a toto epocha je přelomová v rozvoji Koperu. Románské obyvatelstvo, navazující na odkaz antického Říma, posilovalo svoji pozici. Opevnění města budilo respekt. Obdobím stěhování národů je pro zdejší kraj příznačné příchodem Slovanů. Ti se začali usazovat v okolí a na prahu jejich měst. Postupem času začali pronikat do měst, sice v menším počtu neohrožující románské většinový živel. Zdroje hovoří, že se tak mohlo udat někdy kolek roku 568. Koper užívá označení Justinopolis, po tehdejším byzantském císaři Justinu II.⁴²

Jak Istrie na cestovatele 30. let minulého století působila, dokládá úryvek od Dr. Jana Schmitta: „*Všude jsme tu v jasném stínu královny Adrie – už sic ne pyšných, ale stále imponujících Benátek. Benátský je vzhled, benátská je řeč, benátský je duch.*“⁴³ Část benátské Istrie, rozprostírající se na území Slovinska, je krajem bohatým na historii. Dávné doby předků Evropanů se nám asi nejspíš nevyjasní a jsou opředené tajemstvím. Výzkum etnogeneze kmenů dokládá přítomnost Istrů, Venétu, Karnů. Později je Istrie během 2. století př. n. l. obsazena Římem.⁴⁴ Ten je spojil v: „... *X. kraj. (X. regione) imperia: Venetia et Histria ...*“⁴⁵ s centrem v tehdejším antickém Terstu (Tergeste). Provincie Istrie byla Římany spolu s Kelty a Ilyry sjednocena do svazku Histrů, od něhož pochází označení pro poloostrov a potažmo město Koper. Stalo se tak někdy v první pol. 2. století př. n. l. a co do vzniku prvních center severní Istrie v podobě městských zárodků, tak ty jsou přisuzovány osadníkům ze starověkého Řecka. Při „stěhování národů“ vystřídali Římany roku 476 Gótové, ty Byzantinci 539 a je roku 788 Langobardi a Frankové. Časté přesuny obyvatel jsou přisuzovány migraci a imigraci. Mezi tyto procesy patří i slovanské osidlování počátkem 7. století a na některých místech probíhající až do

⁴² BERNIK, Stane. Organizem slovenskih obmorskih mest. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968. Str. 8-10.

⁴³ SCHMITT, Jan. Terst a Istrie. Praha, 1926, s. 14.

⁴⁴ SCHMITT, Jan. Terst a Istrie. Praha, 1926, s. 17.

⁴⁵ SCHMITT, Jan. Terst a Istrie. Praha, 1926, s. 17.

14. století. Slované postupovali: „...ze severu a z východu a postupně se z okrajových oblastí istrijského Krasu dostávali do bezprostřední blízkosti měst.“⁴⁶ Slované kolonizovali venkov a byli majoritní většinou, což dokládá pozdější zápis benátských orgánů mapujících složení obyvatelstva, Vito Moresini roku 1560 spravuje benátskou Velkou radu o stavu venkova v okolí Koperu takto: „skoro všichni mluví slovansky a vůbec nerozumějí jinému jazyku“⁴⁷, tím se polarizovalo rozdělení na slovanský venkov a románská kulturní města. Během staletí tak slovanský živel charakterizoval etnické složení severozápadní Istrie svoji kulturou a jazykem, patrným dodnes. Pásmo podél Jadranu u Koperu je severozápadní částí Istrie. V historickém rozkvětu přímořských měst Koper, Izola a Piran vykazovali důležitou roli Řekové, Římané, Byzantinci, patriarchové z Aquilei⁴⁸ a Benátčané vždy však s přispěním Jaderského moře. Současná urbanistická podoba měst vděčí za svoji tvář uměleckým zásahům, které po půl tisíciletí rýsovali Benátčané. Koper je od roku 1278 (oficiálně 1279) označován za benátskou državu, Izola následovala roku 1280 a město na poloostrovu Piran se dostalo pod nadvládu Benátské republiky roku 1283. Ta po úpadku a pozbytí autority Akvilejského patriarchy kontroluje většinu území Istrie. Sousedy jsou Habsburkové, udržující si hrabství Pazin od roku 1374.⁴⁹ Během staletých styků s benátskou republikou získalo město slohovou čistotu. Slovinské pobřeží je dohromady s Furlánkem⁵⁰ označováno za 1. pás, pro který jsou příznačné vlivy z Itálie. Slovinská města a trhy se nacházejí v oblasti benátského kulturního vlivu, ukazují na otevřené urbanistické uspořádání, které se vyznačuje formou kompozice města po vzoru náměstí svatého Marka v Benátkách, které obepínaly měšťanské domy, paláce, věže a otevřené lodžie. Taková, třebaže menších formátů, jsou města západního pobřeží Istrie.⁵¹ Společným znakem na mnoha stavbách je text Nejjasnější republiky uvedený ve znaku okřídleného lva sv. Marka, který svým pozdravem: „ *Pax tibi Marce Evangelista meus* “⁵² hlásí panování Benátské republiky. Panování se projevovalo ve všech směrech a tedy: „ *V oblasti Přímoří kvetlo*

⁴⁶ DAROVEC, Darko, *Vliv globální ekonomiky na migraci obyvatelstva v novověké Istrii*, Universita Karlova, Filozofická fakulta, 2003, s. 13.

⁴⁷ DAROVEC, Darko, *Vliv globální ekonomiky na migraci obyvatelstva v novověké Istrii*, Universita Karlova, Filozofická fakulta, 2003, s. 13.

⁴⁸ furlansky *Aquilee*, slovinsky *Oglej*) je italské město.

⁴⁹ DAROVEC, Darko, *Vliv globální ekonomiky na migraci obyvatelstva v novověké Istrii*, Universita Karlova, Filozofická fakulta, 2003, s. 13-14.

⁵⁰ italsky *Friuli*, furlansky *Friül*, slovinsky *Furlanija*, německy *Friaul*, je region na severovýchodě Itálie v okolí města Udine.

⁵¹ BERNIK, Stane. *Organizem slovenskih obmorskih mest*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968, s. 5-6.

⁵² SCHMITT, Jan. *Terst a Istrie*. Praha, 1926. s. 17.

pod italským vlivem humanistické písemnictví, používající jako jazyk italštinu.“⁵³ Do dnešních dob jsou nám tímto dokladem dvojjazyčné úřady, školy a nápisy veřejných účelů a jihoslované jsou včetně Slovinců na mnoho staletí pod nadvládou Benátek.

Kulturní vývoj Istriie a jeho pobřežní města (Koper, Izola, Piran – v dnešním Slovinsku; Pula, Poreč, Novi Grad aj. – v dnešním Chorvatsku) mající své architektonické základy z dob Antiky, především z římských, jsou vlastně jakýmsi hegemony v rámci celého území Istrijského poloostrova. Budoucí stavitelské zásahy v těchto přímořských městech se tedy soustředily pod taktovkou různorodých vládců z mnoha period, které Istriie za celou svou plodnou epochu zažila.

Kulturní vývoj center byl rozvíjen na římských základech a ně navázala pokračující odnož římské kultury a to východní větev - Byzanc. Pro Istrii měl do konce 8. století konkrétně primární vliv byzantský exarcha z Ravenny⁵⁴ odkud prosazoval svoji svrchovanost. Následoval počátek vzrůstající moci Benátské republiky, která zatím nedosáhla břehů Istriie a její moc se začala soustřeďovat až později na tuto oblast. V téže době stará antická městečka čelila útokům arabských pirátů, neboli Saracénů, či dalších nájezdníků – Chorvatů. V nastalém zmatku se města uchýlovala ke sjednávání ochranných či jiných dohod s Benátkami, které si takto připravovaly půdu pro budoucí opravdovou expanzi na Istrii. Města si po celá staletí snažila o udržení svého postavení, které formou své samosprávy vně svých hradeb brojila za svá práva. Jen někdy se musela podřídit vyšším vlivům, především to byla stránka duchovní. Mocenské vlivy se tak převážně soustředily na venkov a jeho obyvatelstvo. Istrijská města těžila z nastalých zmatků a neshod, které se nesly mezi Benátkami, franskou říší, papežem a církevními hodnostáři. Výsledek byl takový, že se tyto budoucí architektonické skvosty stávaly samostatnými politickými subjekty s vlastní samosprávou. Ovšem do doby než se kompletně nestaly benátskou državou na Istrii.

Nemalý vliv měla především na stará antická města na severu Istriie další doména. Tou hlavní hybnou mocí byla stránka církevní a toho se zhostila postupně rostoucí moc Akvilei. Neboli akvilejský patriarchát měl vysokou autoritu. Jeho

---

⁵³ ŠESTÁK, Miroslav a kol. Dějiny jihoslovanských zemí. Praha, 2001, s. 108.

⁵⁴ Italské město, 120 km jižně od Benátek

biskupové, kteří nejpozději od 6. století fungovali z titulu patriarchy. Poté co je i papežové formálně začali uznávat, se duchovní z Akvilei začali osamostatňovat a nedlouho nato i srovnávat s církví římskou. Došlo to tak daleko, že sám představený Akvilei se sám povyšoval nad moc Benátek.⁵⁵

4.1. Města slovinské Istrie

Od 10. století udržovala bohatá města na pobřeží moře i nadále obchodní vazby s Benátskou republikou. Později ve 12. století jejich kontakty byly ovšem jednou opatrné, později úzké a politika měst jako byly Koper, Piran, Izola se nesla v duchu podobného přístupu, kdy jejich samospráva směřovala vlastní politiku proti Benátské republice a markrabatům ve vnitrozemí. Domnívám se z obchodních důvodů (cla, přístupy na trhy v městech, zprostředkování benátským kupcům aj.) Koper, Izola a Piran byly tedy víceméně vlastními městskými státy po vzoru Benátek, ovšem v menší míře. Takto fungovaly po patřičně dlouhou dobu, než se sami staly provincií, pro kterou se ustálil název: „Benátská Istrie“.⁵⁶

4.2. Politika

Obecně byla přímořská města na Istrii nastavena po vzoru italských městských států. Během 12. století se snažila vymanit z vlivu nevýhodných smluv, podepsaných s Benátčany, stalo se, že pokus nevyšel a Benátská republika si začala vynucovat pravidelně podle potřeby po městech pro jejich „ochranu“ vypravit určitý počet válečných plavidel, jimiž Benátky prosazovaly svoji politiku v Jaderském moři a také ve východní části Středozemního moře. Eliminaci benátského vlivu prosazovali akvilejští patriarchové prostřednictvím svého zástupce ve městě Koper. Zároveň se snažili oslabovat moc stále rostoucích měst na jihozápadním pobřeží poloostrova. Zmíněná města měla silný ekonomický potenciál, plynoucí z obchodu, požívala privilegia, které se snažili patriarchové zrušit a svrhnout tento potenciál na vlastní stranu a dosáhnout maximálního zisku.

---

⁵⁵ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Chorvatska*. Lidové noviny 2007. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 22

⁵⁶ Tamtéž, str. 70

4.3. Vymezení hranic

Pro oblast slovinské Istrie, která byla v renesanční době benátským územím, jsou příznačné hranice probíhající na některých místech jako současné slovinské hranice s Itálií a Chorvatskem. Mezi koperským a terstským zálivem se nachází malý poloostrov, v jehož středu od moře začíná hranice mezi benátským a rakouským územím. Terst byl od roku 1382 v držení habsburského rodu a zdejší hranice byla takřka neměnná a ustálená v hodnotě severní šířky 45,6 stupňů zaokrouhleně. Dále probíhala do vnitrozemí vodorovně východním směrem až k hradu Socerb⁵⁷, odtud pokračuje a stáčí se jižním směrem. Území začíná vykazovat patrná úbočí skal, což byla přirozená hranice, tzv. Spodní Kras u obce Osp⁵⁸. Zde se nachází strmé úbočí skal u obce Črni Kal⁵⁹. Dalším bodem na hranici je Predloka⁶⁰ dále pokračuje k obci Podpeč⁶¹ až k Zaningradu⁶². Zvrásněnou krajinou kolem známé obce Hrastovlje s opevněným kostelem, dále podél zdvihajících se úbočí do vrcholů 800 m. n. m. až k obci Rakitovec⁶³. Zde byly historické přechody na rakouská území. Odtud slovinská Istrie vede k chorvatské hranici a na západ až k příhraniční řece Dragonji, která tvoří hraniční pásmo s Chorvatskem a vlévá se v piranském zálivu do moře. Ovšem od obce Rakitovec pokračovala benátská Istrie až po Pazin. : „*Pouze v centru Istrijského poloostrova se střediskem v Pazinu se udrželo hrabství, které patřilo do roku 1374 Habsburkům a od roku 1466 hrabatům z Walsee.*“⁶⁴

---

⁵⁷ Strategicky významné místo na 300 m vysoké krasové stěně. Z hradeb výhled na Terst, Koper a celé okolí směrem k moři. Dokladem významu jsou Ilyrské a Římské vykopávky. Hrad ze 13. století často měnil majitele. Nyní zrekonstruován po požáru v r. 1780. Oblíbený cíl turistů.

⁵⁸ Nachází se pod skalním zlomem. Archeologicky pestrá lokalita na místě „obraně“ zdi. Vesnice s kamennou obytnou architekturou Istrie a Krasu, uprostřed níž je kostel sv. Tomáš z roku 1600 se zvonici ve věži.

⁵⁹ Vesnice ležící na obchodní stezce na rakouská území, nad níž je na skále z 11. století vystavěná pevnost, která byla součástí obranného systému Benátské republiky. Dnes opravná a přístupná veřejnosti. V obci se nalézá nejstarší zemědělská usedlost ve Slovinsku z roku 1489 – Benkova hiša.

⁶⁰ Další obec pod krasovým zlomem. Na hřbitově u kostela a v jeho okolí doloženo raně středověké slovanské osídlení.

⁶¹ Na vyvýšenině za obcí důkaz místní hranice v podobě obranné věže z 11. století, která patřila do soustavy obranného pásma udržovaného BR pro ochranu přímořských měst před vpády Turků a taktéž podpora hraničního pásma mezi Benátkami a Rakouskem.

⁶² Obec v údolí řeky Rižany, stěnami přírodního opevnění v dobách tureckých vpádů uchráněna.

⁶³ Leží na hranici s Chorvatskem na kopcích Žbevnica a Kojnik. Dříve opěrný bod Benátčanů před Habsburky, v jedné z jejich vzájemných bitev roku 1615 byla vesnice zplundrována a zapálena.

⁶⁴ ŠESTÁK, Miroslav a kol. Dějiny jihoslovanských zemí. Praha, 2001, str. 92.

4.4. Mocenské soupeření

O upevnění velmocenského postavení v oblasti severozápadní Istriie, které si vybudovaly Benátky, usilovali Habsburkové, Benátčané, svobodné město Terst a patriarcha z Akvilei: „ Roku 1382 přijal habsburskou svrchovanost z obavy z rostoucí moci Benátek i Terst. Habsburkové se tak stali soupeřem Benátek v boji o rozhodující postavení v severní části Jaderského moře. Vliv aquilejského patriarchátu byl zcela eliminován roku 1420. Benátky tehdy ovládly celé jeho někdejší území, oblast Friaulska a západní část Istriie. Patriarcha byl donucen přesídlit z Aquileje do Benátek ke katedrále sv. Petra. “⁶⁵ „ Zvláštní postavení měla istrijská města, která přešla většinou ze svrchovanosti aquilejského patriarchátu pod panství Benátské republiky. Po vzoru Benátek začala budovat vlastní samosprávu (komuna) v čele s konzuly a podesty. Rostoucí samostatnost měst však Benátky těžce nesly a od 14. století se snažily jejich samosprávu omezovat. “⁶⁶

4.5. Struktura politické síly

V Itálii, zvláště ve vyspělých městských republikách měly mnohé vrstvy obyvatelstva přehled o celkovém dění v moderním světě. Na počátku nového věku již Benátská republika nebyla žádným nováčkem. Díky cestám za obchodem, správou území nebo výboji se seznamovali s cizími kulturami. Měli tudíž možnost propracovat svůj politický systém, tak aby byla získána co největší moc nad protektorátními územími. K udržení tak rozsáhlého panství bylo nutné upravovat či rozšiřovat strukturu dozorčích orgánů. Přímou na pevnině v severní Itálii i v jejich ostatních středomořských državách tak byla posilována politická stabilita. Hromadění kapitálu a náklonnost vládnoucí vrstvy po celé republice vždy prospívala umění. Benátská republika byla „demokratickým“ zřízením s třemi typy vlád. I když: „Velká rada se podílela na rozhodování, přestože svým aristokratickým složením nebyla vlastně demokratická.“⁶⁷ Pro naši potřebu si ve stručnosti upřesníme strukturu politické organizace v Republice svatého Marka: „Benátská ústava byla vyzdvihována pro svou stabilitu a vyrovnanost, za něž vděčila směsi prvků z tří hlavních typů vlád: dóže reprezentoval monarchii, senát aristokracii a Velká rada

⁶⁵ ŠESTÁK, Miroslav a kol. Dějiny jihoslovanských zemí. Praha, 2001, str. 105.

⁶⁶ ŠESTÁK, Miroslav a kol. Dějiny jihoslovanských zemí. Praha, 2001, str. 107.

⁶⁷ BURKE, Peter. Italská Renesance. Praha: Mladá fronta, 1996. Str. 231

demokracii. Monarchistický prvek byl ve skutečnosti slabý. Odhlédneme-li od vnějších poct, měl dóže, jehož hlava sice zdobila mince, moc velice omezenou.“⁶⁸

Během architektonicky plodného období zhruba trvající více jak sto let, kdy se v benátském panství stavěly renesanční stavby, byla politická situace relativně ustálená: „Politický systém se během období příliš neměnil. V Benátkách vládla menšina, ale byla neobvykle početná. Členy Velké rady (Maggior Consiglio) byli všichni mladí patricijové; v raném 16. století jich bylo přes 2 500.“⁶⁹ K členům Velké rady můžeme dodat to, že: „Benátčané nebyli považováni za politicky zralé, dokud nedosáhli 25 let, a aby jejich názory byly brány vážně, museli se dožít věku starců. Průměrný věk benátského dóžete při jeho volbě byl 72 let (Finlay, 1978).“⁷⁰

Území Benátského Slovinska mělo svoji primární konstituci vlády se sídlem v centru městského státu na laguně. Její nejvyšší orgán se skládal následovně: „Dóže volený doživotně propracovanou kombinací losování a hlasování, byl teoreticky hlavou vlády „vznešených“, kteří jediní měli politickou moc. Ale při každé volbě dóžete byla jeho moc okleštěna a přitom narůstala jeho ceremoniální nádhera. Skutečná moc spočívala v rukou rady deseti, Dieci, která byla po roce 1335 stálou součástí vlády. V pozdějších letech 15. století se sáhlo k další ukázce rozvahy, když byli voleni za dóžata pouze starší a průměrní muži.“⁷¹

4.6. Hospodářství benátské Istriie

„V raném 15. století byly Benátky pravděpodobně největším obchodním městem světa a ročně vyvážely zboží v ceně deseti milionů dukátů. Benátčané dováželi bavlnu, hedvábí a koření (zvláště pepř) a platili za to částečně vlněnými látkami (nejen anglickými, ale i italskými), částečně stříbrnými mincemi, raženými výhradně pro tento účel. Počátkem 16. století se každoročně dopravilo do Benátek dva a půl milionu liber koření z Alexandrie a zpět šlo kromě zboží 300 000 dukátů.“⁷²

Obchod se v přímořském Piranu, Izole a Koperu raketově rozvíjel paralelně s politikou benátských správců, která omezovala původní obyvatele a vytvořila si

---

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ BURKE, Peter. Italská Renesance. Praha: Mladá fronta, 1996. Str. 232

⁷¹ HEY, Denis. Evropa pozdního středověku 1300-1500. Praha, 2010, s. 156.

⁷² BURKE, Peter. Italská Renesance. Praha: Mladá fronta, 1996. Str. 246–247

monopol. Hlavním městem hospodářských a stavebních činností se stal Koper, byl pozvednut na hlavní přístav a fungoval také jako spojka s vnitrozemím. Jeho statut dlouhou dobu z měst severního Jadranu nikdo nepřesáhl. Pro srovnání habsburské přístavy Terst a Rijeka v 15. a 16. století nebyly zdaleka tak využívány vzhledem ke komplikovanějšímu dopravnímu spojení po souši do center odbytiště zboží. V mnoha odvětvích hospodářství byli angažováni obyvatelé pobřeží – jako obchodníci, námořníci nebo lidé zabývající se přímou zemědělskou a výrobní činností. Hospodářství tedy mělo odlišnost, kde k němu docházelo město/venkov = moře/vnitrozemí. Tedy směna zboží/agrární produkce se odrážela v kultuře, oblékání, chování, stravování a obyčejích. Benátčany v Istrii nepochybně přitahoval obchod s vnitrozemím a to s Habsburskými zeměmi. Na zdejších trzích se nabízelo zboží ze Středomoří, přebytky agrární produkce a mořská sůl. Sedláci z vnitrozemí – „Kraňci“ přepravovali na povozech vzácné obilí, dále vedly jateční dobytek nebo přivázeli sušené maso či kůže a nerostné suroviny. Istrie jim mohla nabídnout olivový olej, sůl a víno, z orientu pak koření nebo vzácné látky. Přeprava do podunajského prostoru přes dnešní Slovinsko probíhala od měst na pobřeží, dále pomocí kupecké stezky údolím řeky Rižany, pokračovala k vesnici Črni Kal a pak přes mýtnici v Klánci za benátské hranice do vnitrozemí habsburských držav. Střídala se období úrody a neúrody v souvislosti s přírodními katastrofami, epidemiemi a ozbrojenými konflikty: „*Vedle běžného hladomoru a epidemií nemocí, které (až do propuknutí posledního moru v Istrii v letech 1630-32) přicházely v průměru každých 10-12 let, situaci od 16. století komplikovaly také mimořádné nepříznivé klimatické podmínky, záplavy a mrazy, jež v tomto období byly typické pro celý středoevropský prostor a někdy bývají nazývány malou dobou ledovou...*“ Mezilidské konflikty probíhaly s Habsburky a ostatními evropskými autoritami kvůli moci na Jadranu a v podstatě nad středomořskými trhy značící plynoucí bohatství: „*...docházelo mezi dvěma evropskými velmocemi k neustálým konfliktům, což se nejmarkantněji projevilo, když roku 1463 došlo k tzv. válce s ligou z Cambrai (Rakousko, Španělsko, Francie, papežský stát), poté v období 1508-1516...*“⁷³ Je doloženo, že venkov se z těchto pohrom vzpamatovával celé generace. Místní zemědělská a hospodářská produkce nebyla schopna ať z různých příčin pokrýt poptávku, bylo zapotřebí zajistit přísun obživy: „*Obilí scházelo všem přímořským*

---

⁷³ DAROVEC, Darko, *Vliv globální ekonomiky na migraci obyvatelstva v novověké Istrii*, Universita Karlova, Filozofická fakulta, 2003, s. 20-21.

*městům; dokázala ho vypěstovat pouze na několik měsíců. Stejně tak tato města neměla dostatečné podmínky pro chov dobytka, tudíž maso, respektive dobytek bylo zapotřebí dovážet. Dále měla příliš málo lesů a postrádala rovněž nerostné bohatství i další zboží, které v tomto období bylo ve vnitrozemí.“*⁷⁴ Je tak doloženo, že v opakujících se dekadách benátské úřady upustily od vybírání mýta z užívání cest a cel pro dovoz obilovin a vývoz soli a oleje, tím svrhly veškerý obchod v Istrii pod svoji kontrolu. Zmíněné komodity byly zbaveny dohledu pro vývoz, pokud Kraňci přivezli na vozech tažených koňmi a osly do měst suroviny ze severu. Výsledkem bylo hledání a touha bývalých zákazníků po dosažení nového spojení s centry obchodu v orientu a jinde. Benátská republika ztrácela monopol na dovoz přepychového zboží. Hospodářství začíná zaostávat a na jejich místo se dostává oblast západní Evropy. Koncem 16. století je pocíťována převaha raně kapitalistických států a pozdější projevy merkantilismu.⁷⁵

Tím jak města čile obchodovala s Kraňskem a podunajským prostorem, kde existovaly feudální vztahy oproti volnější ruce pro obchod v Přímoří, rostl i počet obyvatel zde žijících a díky zprávám podestů tj. představených měst Benátskou republikou, se dochovaly zprávy o situaci: „*Typická byla především pro města na severu Istriie, Milje, Koper, Izolu a Piran, která od 14. do 16. století zažila největší rozkvět a populační přírůstek; Koper roku 1548 čítal kolem 10000 obyvatel a Piran na konci 15. století (patrně i se svým zázemím) 7000 obyvatel. Možná právě proto byla považována za zdravější oblast než jih Istriie. Už v druhé polovině 14. století Petrarca pozval Boccaccia do Koprnu a do Terstu, protože tam údajně byl vynikající vzduch a živější prostředí.*“⁷⁶

V této době, respektive roku 1331 si benátské vojsko zajistilo svrchovanost pro republiku, což vedlo přímo k první pozici mezi mocnostmi v západní Istrii. Reakce na sebe nenechala čekat, byť pro samotná města svrchovanost Benátské republiky neměla nový význam, pouze opět malý prospěch. Benátky se dostaly do konfliktu s Janovskou republikou, která roku 1378 založila koalici právě proti nim. Pobřežní vody, samotná města a venkov byly ohrožovány nepřátelskými vojsky, taktéž i tím benátským. Po nastalých situacích byla většina Istriie vypleněna

---

⁷⁴ DAROVEC, Darko, *Vliv globální ekonomiky na migraci obyvatelstva v novověké Istrii*, Universita Karlova, Filozofická fakulta, 2003, s. 17.

⁷⁵ DAROVEC, Darko, *Vliv globální ekonomiky na migraci obyvatelstva v novověké Istrii*, Universita Karlova, Filozofická fakulta, 2003, s. 14-19.

⁷⁶ DAROVEC, Darko, *Vliv globální ekonomiky na migraci obyvatelstva v novověké Istrii*, Universita Karlova, Filozofická fakulta, 2003, s. 19.

soupeřícími armádami. Výsledkem bojů Benátské republiky a aliance, vedených Janovem byl turínský mír, který roku 1381 ustanovil, že Benátky získaly většinu svých měst před vypuknutím konfliktu. Tento stav navýšily později na začátku 15. století o další strategická území, čímž upevnily svoji suverenitu na Istrii. Tato expanze pohltila i samotné město patriarchy – Akvileu, která roku 1420 kapitulovala, následoval konečný scénář: „ Benátský dóže se stal formálně istrijským markrabím, a završil tak i po právní stránce ovládnutí Istriie.“Samotným městům byla ponechána privilegia i samospráva. Byly tak formálně samosprávnými celky, kde moc drželo několik patricijských rodin. Benátská republika samotné území nazývala „Benátskou Istrii“ a pro celou provincii zřídila samostatný apelační soud (odvolání na rozhodnutí městských soudů či městských rad) a vrchní správní úřad. Tento složitý vývoj se také odrazil ve vývoji národnostním, kdy převážně slovanské obyvatelstvo bylo postupně a to především v městech vyrovnáváno nezanedbatelným a pochopitelným italským živlem.⁷⁷

---

⁷⁷ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Chorvatska*. Lidové noviny 2007. ISBN 978-80-7106-885-3. Str. 70–71

5. Koper

Jedno z nejstarších měst Slovinska se vyvinulo na přírodním ostrově v římské době a nazván byl Capris. Ze tří největších měst v pobřežní části Slovinska, zejména Koper nabízí pro studium historie a architektury největší pole působnosti. Jeho počátky, doložené archeologickými průzkumy, jsou z antické doby. První písemná zmínka je z roku 599 od papeže Gregora I., kterou propůjčuje městu církevní pravomoc. Jiní historici se přiklánějí k názoru, který posouvá písemnou dataci města do druhé poloviny 6. století, kdy byzantský císař Justinián II. souhlasí lidem na Istrii budovat město na ostrově, které ponese jeho jméno – Justinopolis. Věrohodná zmínka z roku 599 dovozovala voleným církevním hodnostářům zřídit ve městě biskupství a prozatímní instituce. Ostatky prvního biskupa sv. Nazariuse jsou jako relikvie uchovány v koperské katedrále. Koncem 8. století se vlády nakrátko ujali Frankové a ustanovili zde furlanskou marku. Po francích koperský prostor načas připadl italskému království, načež roku 952 se stali nakrátko vládci Bavoři, po nich roku 976 korutanští vévodové a po častém střídání se ustálila dominantní pozice pro akvilejské patriarchy. Pozici Akvileii⁷⁸ začala podtrhávat rozpínající se benátská republika. Ta usilovala o teritorium Koperu a vedla s patriarchy z politických a hospodářských důvodů rozepře. Město získalo díky patriarchům pozici strategického centra celé oblasti a ti ho nazývali „hlavou Istriie“. Caput Histriae se vyhříval na výsluní své prosperity, což vedlo k postupnému uvolňování poměrů. Pomocí své chytré politiky se město pozvolna osamostatňovalo až léta 1186 si vydobylo statut svobodného města podle vzoru severoitalských a dalmatských měst. Toho roku bylo ustanoveno samostatné biskupství, jež položilo základy pro jeho rychlý vzestup a dominanci na poloostrově. Svůj vrchol za této autonomie dosáhl Caput Histriae v čase vlády Marina Morosinija, který byl představeným města a držel otěže nad vojenskými a politickými kompetencemi. Měl tak pravomoc, která vedla k ekonomickému a stavebnímu rozkvětu. Roku 1269 nechal započít stavbu známé Loggie na dnešní Titově náměstí, která sloužila jako místo pro zasedání městské rady a úředníků. Období vlády Marina Morosinija vyzvedlo centrální prostor města, kde se započalo s výstavbou objektů pro správu a veřejnost. Mezi stavebními úpravami byly například: přestavba základu budoucího hlavního sídla větší části celé Istriie – Prétorského paláce; románská trojlodní bazilika (současná katedrála); románské

---

⁷⁸ Italské město, slovinsky *Oglej*

opevnění; věže a kláštery. Tato výstavba dávala najevo autonomii města a pozvedla životní úroveň. Bohatství se přenášelo přes přístavy a do obchodu čím dál víc začínala promlouvat nedaleko sídlící obchodně-námořní velmoc. Autonomie a privilegia nemohla trvat věčně. Benátky začaly regulovat styk a přátelské vztahy s jednotlivými městy na pobřeží západní Istrie. Prostor pro expanzi na poloostrov si také připravovali formou hospodářského a politického nátlaku na správní vedení města. Budoucí patron renesančního vzhledu Koperu natrvalo usídlil za městskými hradbami roku 1279. Od tohoto roku je oficiálně započata nejpestřejší a nejdelší dekáda vývoje, do té doby již tisíciletého města nacházející se, na ostrově v severním Jadranu. Architektura města se začíná vyvíjet po vzoru severoitalských městských států. Noví páni tak začali v útrobách města promlouvat svoji vlastní směsicí architektonických prvků a byly jimi ty, vyznačující se pro benátskou gotiku. Další městský stát samotné město ohrožoval během sporu mezi těmito dvěma republikami. Roku 1380 během války oblehli město Capodistria Janované, další zdaleka větší ránu přinesla černá smrt. A tak bylo období od převzetí vlády Benátčany do počátku 15. století v historii města jedním z nejtěžších. Mor, zavlčený odněkud z východu, vzhledem k obchodním kontaktům v celém Středomoří zdecimoval obyvatelstvo natolik, že některé vesnice zůstaly liduprázdné a města se z toho vzpamatovala několik desetiletí. Ti co přežili se často potýkali s chudobou a deprivací, která byla na přelomu 14. a 15. století patrná. Situaci vyvažovali nově příchozí, například z Florencie, kteří měli přehled o bankovníctví, ti si zřizovali směnárny či banky. Město vítalo řemeslníky, zřizující si své dílny, obchodníky a židy. Do města a na venkov přicházeli čím dál častěji lidé z okolí, dorozumívající se slovanským jazykem – dnešní Slovinci, jež se zabývali zemědělstvím, rybolovem a výrobou soli v solivarech. Pro Koper je příznačný termín: „paolane“, který znamená „městští zemědělci“ – žili ve městě a obživou jim byly pole a sady. Koper byl spojen s pevninou umělým mostem, velice dlouhým a zhruba v jeho prostředku byl obranný prvek – Lví hrad.

Rozhodující zlom pro správní a soudní systém na Istrii nastal po roce 1420. Benátky pokořily patriarchy z Akvilei a veškerou agendu pro celé území shrnuly do jednoho systému. V něm zaujímal Koper výchozí pozici na straně benátské Istrie. Jeho soupeřem byl nedaleký přístav Terst. Ten byl zahrnut do habsburské říše od roku 1382. Koper měl úspěšné předpoklady v konkurenci s Terstem. Vzhledem

k vítězství roku 1463 nad habsburským rodem, svoji strategickou polohou na ostrově obehnaným pásem hradeb, Lvím hradem a samotným mořem, které ho obklopovalo. Benátčané si Koperu velice vážili a budovali zde svůj opěrný bod a centrum svého zázemí za výboji, obchodními kontakty a monopoly podél dalmatského pobřeží a do celého východního středomoří. S postupným budováním provinčních úřadů, mající pravomoc pro celou benátskou Istrii se Koper stal centrem moci Benátek na Istrii. Město od této doby bylo hlavním místem toku zboží z moře do vnitrozemí a naopak. Výhodný obchod tak pozvednul samo město v očích jiných jako nejvíce prosperující a hustě osídlené mezi jinými oblastmi na Istrii. Benátské dokumenty z té doby ne náhodou nesou nápis: „Civitas Iustinopolis est principale membrum quod habemus in Istra“ (Město Koper je nejdůležitějším místem, které na Istrii máme). Tuto skutečnost podtrhuje fakt, že v té době tu byl založen finanční úřad, které byly všeho všudy tři mimo město Benátky, tj. na území Terrafermy (na pevné zemi). Další důkaz úzké vazby od Benátek, směřující k samosprávě, vyvrcholil k ustanovení samostatného apelačního soudu pro celou benátskou Istrii roku 1584. Odkaz je patrný ve větší míře v detailech a celkové urbanistické struktuře města, spíše než letným pohledem na fasády domů s jejich zdobnými prvky či přímo na viditelnou symboliku benátských provinčních měst, pro něž tím znakem byla kampanila⁷⁹. A právě fyzickým průzkumem dané lokality, prostřednictvím toulek, jsem si nemohl nepovšimnout podobností pro všechna města benátské Istriie. Jsem autorem a přímým účastníkem bezmála 5ti měsíčního pobytu v tomto prostředí a ony atributy, které mě vedly psát tuto práci a také její náplň a formu byly příznačnými reáliemi Středozeří. „Jiný kraj, jiný mrav“ se nejlépe odráželo na moři. Pro města, která jsem znal byli oněmi atributy: zvonice, věže, střechy, brány, světské a církevní budovy, Loggie, paláce, vily, okna, balkony, fasády, fresky, plastiky, štíty, portály, zábradlí, kašny, fontány, studny, sloupoví, zahrady, zdobená průčelí, dlažba, tvar ulic, podoba náměstí, přístavy, velkosklady, kámen jako stavební materiál a forma využití budov. Pro mě to byl velký výčet očitéch podstatných znaků tohoto města. Za mnoho století je zde stále zakonzervovaný svět, který si zaslouží větší péči.

Památky hmotné podstaty svojí podobností přímo směřují k místu, odkud byly na Istrii přinášeny. Prostřednictvím Benátčanů se kultura severní Itálie dostala do měst, o kterých píší. Komplexním pohledem nalezneme vícero dokladů a vlivů od

---

⁷⁹ Je zvonice tvaru věže – po vzoru Kampanily na náměstí sv. Marka v Benátkách

románského obyvatelstva. Vzhledem k několikasetletému kulturnímu styku se města stala dokonalými kopiemi svého tehdy „hlavního města“. Přeci jenom zmínit, že v menší míře co do rozsahu a bohatství umořeného vně hradeb. Návštěvník tak na chvíli ztrácí pojem, zda je opravdu v Republice Slovinsko nebo dále na Apeninském poloostrově, odkud by spíše očekával podobný pohled z jeho center historických měst. Ono totiž toto místo nepřestalo být italské. Oficiálně je ale slovinské, ovšem na malou zemi jaké Slovinsko je, se zdá nepochopitelné, proč budovy z 16. století tu neunesou skoro žádnou podobnost s objekty nacházející se kupříkladu v hlavním městě Lublani. Jazyk přetrval, ovšem města nesou zcela jiný styl. Srovnáme si na příkladu naší země: „kdyby Osmané drželi 400 let Moravu a Čechy by zůstaly Rakouské, tak by nejspíše v Brně stála mešita s minarety a turecké lázně s dalšími jinými prvky orientu. Naštěstí se to nestalo, avšak konfrontace po vodách středozemí byla vždy silnější. Tak tedy svůj odkaz na pobřeží západní Istrie zachovalo vícero svrchovaných mocností. Také i historie je úměrně bohatší a delší. Vlastně současnost je opět pokračováním minulosti na jejích základech. Tak to tomu bylo zde po několikrát díky střídání rozličných vládců, kteří přirozeně svůj kulturní odkaz nesmazatelně zanechaly. Ovšem pro dnešní města slovinské Istrie je nejprůzračnější ten vliv, který dále budu rozvádět. Slovinci tak úzkostlivě chrání a svoje „zdeděné“ kulturní bohatství, na která jsou právem pyšní.

5.1. Kulturní rozkvět

Co přinesla kulturnímu dědictví panování Benátské republiky dnešní slovinské Istrii, je patrně viditelné od vnitrozemí, tak i při pohledu z moře. Při bližším seznámení s historickými prameny či současnou literaturou se dovídáme, že většina uvádí pyšné panování Benátské republiky, které se projevilo v podstatě na celé spektru návštěvníkových smyslů. Kulturní rozkvět se nesl v duchu hromadění kapitálu, což vyústilo v polovině 15. století pozvolným přejímáním módních trendů ze severu Apeninského poloostrova. Města jako Florencie nebo přímo nadřazené Benátky měly pro budoucí vzhled Koperu největší přínos, jelikož následoval chuť být věčným odkazem italského prostoru. Věhlas tak po několik staletí se získával formou architektury, k němuž mu dopomáhali italští mistři architekti, podepisující se na fasádách a kompozicích budov. Období vrcholu se dá ohraničit 15.–17. stoletím, jež vykazuje dokonalé známky kompletní italské renesance ve všech jejich

obdobích. Duch humanismu a renesance začal inspirovat město v 15. století a v ještě větší míře o sto let později. Jsou zakládány humanistické školy, které navštěvují vznešení synové zámožných rodin z celé Istrie. Kultura se projevovala napříč celým spektrem lidského bytí v pozemském čase. Kultivovanost žití uchvátila nejednoho významného návštěvníka, pestrá nabídka luxusu se projevovala v oblékání, kulturních zvycích, dovážených komoditách a taktéž hlásané slovo boží z velkého počtu okázalých církevních budov. Město má základ se chlubit úspěchy svých obyvatel a tvůrců formou kulturního dědictví renesanční doby.

Ekonomická prosperita a populační boom v 16. století vedly k růstu města nad rámec přirozené hranice ostrova. Intenzivní navázkou byl zničen povrch moře, jak jasně ukazují archeologické výzkumy v posledních letech v oblasti bývalých periferních trzích. Obraz a struktura centra města tak pochází z 15. a 16. století, kdy bylo nejvíce intenzivních stavebních činností. Plán města Giacomo Fina z roku 1619, městský design těchto stránek odhalila dvě hlavní náměstí (Platea communis/Titovo náměstí) nebo později okolí katedrály a trh na náměstí Brolo) a osm okrajových trhů, které byly ustanoveny za zdmi opevněného města a další dva malé v blízkosti přístavu. Centrum města v nejvyšším bodě ostrova se dotvořilo veřejnými budovami a byla tedy završena koncepce benátského města, které jsou vidění i jinde na dalmatském pobřeží. Profil města, systém ulic, náměstí a celková urbanizační struktura se dovršila v pozdní renesanci. Taktéž maximální počet obyvatel se ustálil, jelikož ostrov již neměl stavební plochu a prostou minimalizací prostoru formou úzkých ulic a uliček či dům za domem dále nemohl poskytovat stále žádaný prostor.

Z období míru těžilo samo město, jeho obyvatelé a v neposlední řadě také jeho představené orgány, zastupující benátskou svrchovanost nad touto provincií námořní republiky. Současný název města je odvozením od řady předchozích názvů, užívající jeho minulí vládcové. A tak jsou důvody přechodů názvů měst pozorovatelné u změn vlád a státoprávních prvků, kterými bylo město označováno s jeho specifickými rysy: Koper se nazýval Capris za nadvlády Římanů, další bylo Capraria („kozí ostrov“), Justinopolis pod Byzantskou říší (mezi polovinou 6. a 8. stoletím) a Caput Histriae („hlava Istrie“) za epochy Aquilejských Patriarchů. Benátčané překotili název do italské formy - Capodistria. Slovinským ekvivalentem je název města Koper. Byzantincům je připisována úloha rozvoje a rozšíření města a jich následníkům - patriarchům z města Aquilea pozvednutí statutu na pozici prvního

města Istrie – hlavu Istrie (Caput Histriae). Střed města – (dnes Titovo náměstí) a městská skladba byla do 13. století zčásti hotova jakož i prvky opevnění ostrovního zázemí.

Růst a rozvoj Koperu vyžadoval množství stavebního materiálu, jako byl nejčastěji užívaný kámen (opuka). Z něho se stavěli po příchodu křesťanství předrománské stavby. Středisko města může naznačit umístění rotundy sv. Elije, která se stala nejspíše první koperskou bazilikou, někdy mezi 4. a 6. stoletím, i když se považuje za domnělou. Nezvratnými důkazy jsou románské a benátskou gotikou zbudované objekty, jejichž katastrální uspořádání mnohých parcel se uchovalo až do dnešní doby. Odkaz nesou ve svých zdech, avšak v plášti slohu renesančního, barokního nebo s posledními přestavbami z 19. a počátku 20. století. Mnohé další sakrální architektonické pozůstatky se nám dochovaly ze století 8. a 9., opět ale bez důkazů. Již zmíněný střed ostrova, současné Titovo náměstí (Platea Communis) a náměstí Brolo přechází v druhý nižší pás nadmořské výšky ostrova vždy směrem dolů po vrstevnici a znázorňuje 8 dalších náměstí rozbíhající se uličkami na světové strany. Tato pozdější centra se rozvíjela za opevněním a byla zárodky pozdějších čtvrtí. Z nich šest požívalo svoje vlastní přístaviště u moře. Mezi ně se řadí:

- Carpacciovo náměstí (Piazzal del Porto)
- Staničevovo a Gortanovo náměstí (Piazzal de Porta Maggiore)
- Kosovelovo náměstí (Piazzal di Porta Ogni Santi)
- Gramsčijevovo náměstí (Piazzal di Porta S. Piero)
- Rybářské náměstí – Ribiški trg (Piazzal di Porta Bossendraga)
- někdejší náměstí okolo Izolských vrat (Porta isolana)

Pro uvedená náměstí jsou příznačné půdorysné provedení s využitím jejich prostoru. Vzhled byl sourozenecký a plnil funkci uzavřeného náměstí - čtvrti. Působil intimně, ze všech pravoúhlých stran obehnan zástavbou. Každé náměstí mělo svůj zdroj pitné vody pro obyvatelstvo, v podobě studny a povětšinou vlastní kostel. Ten stál vpravdě naproti městské bráně, kterou se vcházelo skrze hradby do jednotlivých

posloupných sekcí města na ostrově. Vyjma Carpacciova náměstí mezi vyjmenovanými, který neměl svůj vlastní kostel. Zato k němu připadalo větší množství obchodních dílen a skladů, jelikož ležel v místě přístaviště, u kterého kotvily velké obchodní lodě.

Ve stavební hmotě města se projevují prvky orientu. Připomínající období, kdy Benátčané obchodovali s Levantou⁸⁰. Mnoho obyvatel Koperu bylo ve službách benátské republiky jako úředníci, obchodníci, námořníci. Sousedství s Benátkami bylo zřejmé úzkými styky a samou vzdáleností mezi městy. Tímto způsobem bylo možné městu přinést výdobytky arabského světa z první ruky.⁸¹

Prešerenovo náměstí se vyznačovalo zvláštnostmi, jaké ostatním náměstím nepříslušely. Prostorné náměstí disponovalo kostelem sv. Petra a vedle něho stál hospic pro sociálně slabé. Ten se přesněji nacházel na pravé straně náměstí, stojí-li se zády k vratům Muda (italsky Porta del Muda). A právě tato vrata byla nejdůležitější pro spojení s pevninou. Dodnes jsou jedním z mála zbytků renesančního opevnění. Porta Muda (it.) hájila přístupový most s pevninou, cesta na pobřeží byla směřovaná severozápad-jihovýchod. Před vraty Muda stála pevnost, zhruba uprostřed mostu, spojující pevninu hájil přístup do města Levji grad (italsky Castel leone, česky Lví hrad).

Z náměstí u přístaviště vedly do středu města úzké ulice směřované příčně k dnešnímu Titovu náměstí. Tam se nacházel Pretorský palác, správní centrum města, ostrova a celé oblasti Koperu. Hlavní ulice se vinou městem ve světové straně sever-jih a východ-západ se spojují v hlavním bodě. Jedná se tak o základní páteř městského uspořádání cest znázorňující kříž při pohledu z ptačí perspektivy. Směr východ-západ reprezentují ulice Cankarjeva a Kidričeva, sever-jih pak ulice Čevljarská, jež navazuje na Županičovu ulici a Verdijevo ulici.

Takto popsané rozvrstvení hlavních tepen, městské zástavby, uzavřené hradbami nám napovídá, jaké bylo sociální rozvrstvení historické populace v uzavřeném systému města. Ze středu města vyvstaly paláce zámožných, přibližně okolo Kidričevovi, Cankajevovi, Čevljarské, Verdijevovi a Trubajevovi ulice, dále okolo náměstí Brolo a navazujících ulic, vedoucích do středu města. Navazovaly na ně domy měšťanských obchodníků, dílny řemeslníků (např. ulice Čevljarská

---

⁸⁰ Historické označení území ve východním středomoří – Izrael, Jordánsko, Sýrie

⁸¹ BERNIK, Stane. Organizem slovenskih obmorskih mest. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968. Str. 54

v překladu ševcovská). Řemeslníci rozvíjeli svoji činnost, kde se jen dalo, úspěšní byli na náměstí Carpaccio, za nímž bylo velké přístaviště a velká koncentrace lidí a cizinců, vyžadujících služby. Na Prešerenově náměstí, v místě častých trhů, se u vstupu do města směňovalo zboží, dovezené za zemědělské suroviny, vypěstované místním venkovem. Obyvatelé věnující se zemědělství, obývali tu část města, ze které byl snadný přístup k obživě. Rybáři bydleli v blízkosti přístavišť nebo přímo za hradbami, kde se ze svých kotvišť vydávali na moře. Takto obývali jednotlivé čtvrtě lidé podobných profesí. Rybáři žili především na severovýchodní a východní části ostrova s uzavřenými přístavišti, opatřených vlnolamy, kde se snáze kotvilo, bárkami či čluny. Zemědělský živel přebýval na jižní straně ostrova, vlevo a napravo od vrat Muda, kde byla spojnice s pevninou přes Lví hrad.

Tyto podobnosti značí a vyjadřují středomořskou zástavbu: úzké ulice, úspora místa, tvorba příjemných míst jako skrýší před palčivým sluncem, podchody, mosty, dvory, náměstími, bohatě zdobené doby plastikami. Značný duchovní život, jak již víme, že Koper byl biskupstvím a církevním střediskem celé západní části Istrie. To značí nesmírnou důležitost zdejšího prostoru po několik staletí. Město skýtalo více než třicet sakrálních bud, mezi nimiž bylo sedm klášterů. Při pohledu na veduty⁸² zjistíme značnou předimenzovanost sakrálních objektů věží a jiných symbolů vyspělé civilizace.⁸³

Jak již víme, co prožilo město pod Benátskou republikou (1279-1797), kdy doslovně patřilo moři, je vystihující na jeho tváři. Kupecký Koper postupně získal ekonomické zkušenosti (trh, produkce soli), kulturní prosperitu (architekturu). Benátské období je stále městu vděčné za největší stavební boom architektury; ve srovnání se stále vznikající moderní zástavbou na periferii. V Koperu je zachován středověký profil starého města a je členem Evropské asociace středověkých měst. Ve středověku byl Koper ostrov obklopený hradbami a spojen s pevninou pomocí dřevěného mostu ve směru Škocjan⁸⁴. Ten byl chráněn mocnou pevností – Lví hrad⁸⁵ a obklopen rozsáhlými solnými poli. Důležitost Koperu začala být ohrožena v 18. století, když Terst byl prohlášen za svobodný přístav a ústup ze slávy byl podtrhnut pádem Benátské republiky.

---

⁸² Veduta je věcný grafický záznam města s krajinou

⁸³ BERNIK, Stane. Organizem slovenskih obmorskih mest. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968. Str. 15

⁸⁴ It. San Canziano, je osada na pevnině u města Koper na jihovýchod. V současnosti též pojmenovaná škocjanská zátoka – přírodní rezervace.

⁸⁵ Sl. Levji Grad, it. Castel Leone

5.2. Geografické určení

Leží jako na dlani při pohledu jak z okolí, tak moře. Zřejmě takto připadal lidem svým geografickým umístěním. Koper se zrodil na ostrovu, nedaleko istrijské pevniny, v místě současného koperského zálivu v severozápadní části istrijského poloostrova. Rozměrem nevelký ostrov, ke kterému byl vytvořen umělý přístup - spojení s pevninou. Ve středověku se na ploše celého ostrova rozrostlo město. Půdorys zástavby kopíruje pevninu, na které stojí a pyšní se ze všech měst Istrie nejzajímavější urbanistickou strukturou. Kompozice městského uspořádání ukazuje, že je městskou aglomerací s vypracovaným řádem pro jednotlivé budovy a veřejné prostory. Stal se středověkým vzorem prostorového uspořádání. Základními vlastnostmi ostrova jsou rozměry povrchu, elipsovitý tvar do stran a vypouklý profil. Tyto tři vlastnosti jsou od prvopočátku těmi určujícími pro podobu městského uspořádání. To vychází z geometrické logiky a praktického využití místa, tak se dosáhlo maximálního využití povrchu ostrova.

5.3. Obyvatelstvo

Nově příchozí lidé etnických skupin i současné většinové obyvatelstvo - předci dnešního Slovinců, se usazovali v okolí města. Docházelo k osidlování pevniny a s tím spojené postupné asimilaci s románským a dalším etnikem uvnitř měst, s kterými mezi sebou obchodovaly.

Z etnické podoby Istrie ze 17. století lze odvodit složení raně novověkého obyvatelstva severní části poloostrova. Uběhla staletí od převzetí moci Benátčany, kteří svým románským jazykem určovali politiku větší části Istrie a koncipovali složení svých poddaných. Benátská republika užívala mnohé nástroje, jakými byla i migrační politika. Subtropický pás vždy trpěl na infekční onemocnění, které při absenci hygieny a medikamentů decimoval obyvatelstvo. Po často se opakujících vlnách moru a malárie se stávalo, že některé oblasti venkova byly prakticky vylidněné: „*Tak např. Koper po epidemii moru v letech 1553-54 ztratil více než polovinu obyvatelstva a ještě větší pokles zažil po epidemii moru v letech 1630-32, která stejně osudně postihla celou zemi.*“⁸⁶ Benátská republika se snažila migrační

---

⁸⁶ DAROVEC, Darko, *Vliv globální ekonomiky na migraci obyvatelstva v novověké Istrii*, Universita Karlova, Filozofická fakulta, 2003, s. 35.

politikou takto postižená území znovu osídlit. Užívala všemožné postupy k opětovné kolonizaci benátské Istrie, jako byla pobízející migrace, umožňující upuštění od daní po určitou dobu na nově získaném pozemku pro rodiny sedláků a zemědělců. Projektovali se nádrže na pitnou vodu a předcházelo se toulání migrujících rodin, kteří neměli ze začátku obživu a nemuseli by krást a pojídat nezralé olivy.⁸⁷ Navzdory nově příchozím hledajících obživu se lišili okolnosti tak, že: „*Poněkud jiná byla situace na jihu slovinských zemí, v západní Istrii, Gorici, a v části Friaulska – v tzv. Benátském Slovinsku. Zde zůstala silná vrstva svobodných rolníků, kteří si zachovali autonomní správu a soudy. Z pozdně římských dob tu zároveň přežíval systém kolonátu – rolník měl k půdě pouze dočasné užívací právo, nikoliv právo vlastnické. Pánovi musel odevzdávat skoro polovinu výtěžku.*“⁸⁸ Běžně platilo, že obyvatelstvo bylo mnoho skupinové a ne každý pociťoval takové strádání jako příchozí hledající nový domov.

Skupina mužského obyvatelstva žijící a působící nějakým způsobem ve společnosti koncem středověku a na počátku novověku na Apeninském poloostrově, dající-se označit za ty vzdělané, prošla výzkumem: „*Jestliže Itálii rozdělíme na sedm oblastí, zjišťujeme, že kolem 26 procent elity pochází z Toskánska, 23 procent z Benátska, 18 procent z církevního státu, 11 procent z Lombardie, 7 procent z jihu Itálie...*“⁸⁹ Nás jistě napadne porovnání vyspělý sever a méně rozvinutý jih, jako tomu je i v současné době. Tedy potvrzení tvrzení, že historie se opakuje.

Nejpočetnější skupinou obyvatelstva byli Slované, kteří se zde usadili ve velkém počtu při svém putování z jižních oblastí Dalmácie a Balkánského poloostrova. Jejich popis jim přičknuv vlastnosti nezdolných obyvatel a tedy pro svoje schopnosti se věnovali obdělávání půdy a chovu zvířat. Majorita Slovanů byla postupně dovršena patrně v celé Istrii, kde svým jazykem hovořila většina obyvatel na venkově, kde byla italština cizí. Druhou skupinou byli Karnijci, zruční lidé živící se mnohých druhů řemesel, čímž se projevovali jako vlídná populace prodávající své výrobky na trhách. Blízkost jejich etnogeneze byla ve Furlánsku. Třetí početnou skupinou byli lidé od moře, živící se rybolovem a pocházející z oblasti italského ostrova Grado a využívající benátského nářečí při obchodu s Benátskou republikou.

---

⁸⁷ DAROVEC, Darko, *Vliv globální ekonomiky na migraci obyvatelstva v novověké Istrii*, Universita Karlova, Filozofická fakulta, 2003.

⁸⁸ ŠESTÁK, Miroslav a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha, 2001, s. 106.

⁸⁹ BURKE, Peter. *Italská Renesance*. Praha: Mladá fronta, 1996. Str. 52

Jednou z posledních skupin byli uprchlíci, kteří spěšně zdomácněli při příchodu ze záboru albánského území Osmanskou říší.⁹⁰

Koper se řadí svým umístěním do přímořského regionu v severním Středomoří s vazbou. O historickém významu, díky jeho zajímavé úloze ve vrcholném období středověkých měst, nejlépe ilustruje jeho přednosti a srovnání s ostatními. Ukázat si lze srovnání délky opevnění Koperu a Dubrovniku. Pás hradeb okolo Dubrovniku kulminuje v délce 1 940 metrů, a opevnění Koperu mívalo až 2 500 metrů a jasně tímto dávalo svému okolí najevo vyspělost svého města a symbol moci. Staré městské jádro Koperu má stále navzdory mnoha nedávným demolicím v současnosti okolo tisíc domů. Porovnáme-li jiná města v okolí z té doby nebo i na příkladu sousedního Terstu, tak tato města nemívala často více než dvě stě domů. Z archivů a jiných zdrojů od slovinských badatelů máme informace vedoucí k hypotézám, že mnohé prvky základů zdiva jsou dodnes zakomponované v městské struktuře pod terénem nebo ještě nad zemí ve zdech domů. A také, že se jednalo o dva pásy hradeb, které v 19. století bylo definitivně strženo. Systém opevnění byl tedy tvořen vnějším a vnitřním pásem. Vnější tedy okolo ostrova těsně upobřeží a při přechodu do centra ještě vnitřní opevnění, které je staršího data svého vzniku. Vnější opevnění v délce 2525 metrů, vysoké 7-9 metrů a široké 1-1,4 metru. Fortifikace vyjadřovala mnohé o městu, které obepínala. Představený orgán spravující město se snažil v dobách blahobytu a míru pečovat o hradby. Obranný prvek v případě Koperu byl nezbytný. Od římských dob, bylo po staletí prioritou budování opevnění, přes Byzantince až vrcholem bylo stavební inženýrství severoitalských mistrů. Každá epocha si žádala na svoji dobu rozdílné opevnění. A tím se staré opevnění přebudovávalo, posouvalo blíže k moři, či zmohtňovalo a jeho výška se taktéž upravovala. Až nakonec opevnění dosedlo pomalu k okraji ostrova. Pro ilustraci, v roce 1269 bylo opevnění města v dobrém stavu. Koperský kapitán Marino Morosini téhož roku kontroloval jeho připravenost. Tento stav neměl vydržet dlouho. Avšak jak již víme, od moře má přijít nebezpečí, před kterým nemohly hradby uchránit. Benátská republika se chystala rozšířit své državy na pevnině. Cílem expanze nyní byl poloostrov Istriie. Stalo se tak roku 1278 a město Koper upadl do područí kupecké republiky jako první. Později pod výboji kapitulovala další města. Izola roku 1280 a Piran o tři roky nato. Opevnění tak vzalo za své a začala benátská

---

⁹⁰ DAROVEC, Darko, *Vliv globální ekonomiky na migraci obyvatelstva v novověké Istrii*, Universita Karlova, Filozofická fakulta, 2003, s. 11.

výstavba fortifikace Koperu. Ovšem tomu nemělo být bezprostředně, ale v následujících letech. Ještě téhož roku co se Koper stal benátskou državou, začali Benátčané budovat Lví hrad (Castel Leone). Byl považován za nejdůležitější část opevnění. Nalézal jsem uprostřed mostu spojující město na ostrově s pevninou. Na pracovní činnost dohlížel Tommaso Gritti a Pietro Gradenigo. Důležitost tohoto stavebního úsilí podtrhlo zbudování hradu, jež nebyl jen klíčem od města Koper, nýbrž od celé provincie. Takovouto vážnost si město opět vydobylo od svých nových pánů. Krásu a sílu města dokresluje městský náčrt a půdorys opevnění z roku 1619, který ukazuje město jako renesanční pevnost jižního typu s mnoha strážními věžemi po obvodu a čilým obchodním ruchem. Další hrozbou pro obyvatele Koperu a celé oblasti byl pochod Karla IV. na Řím roku 1368 a válka s Janovskou republikou roku 1380. Během ní vtrhli Janované do města, to vyplenili a zapálili. Koper se dlouhou dobu vzpamatovával z této katastrofy, až do roku 1412, což bylo vidět na pobořených hradbách. Po intervenci v Benátkách u dóžete se dne 4. června 1413 započalo s obnovou poničené fortifikace a hrady města již mohly čelit útokům, ovšem nyní ne válečným, nýbrž kulturním. Během sedmdesátých let 15. století začíná renesance pronikat renesance do měst v Istrii. Pozdější úsilí pro ochranu města bylo zdůvodňováno hrozbou zvenčí, jak od rakouských sousedních zemí tak od Turků přicházejících z jihovýchodu až na pokraj Istriie. Podle zpráv z roku 1483 je v opevnění zakomponováno 12 vstupních bran a město je celé obklopeno mohutnou zdí. Stalo se v době, kdy se městem přestal rozléhat zvuk pozdní benátské gotiky. Na její místo se prosadil nový renesanční sloh přicházející z center na Apeninském poloostrově.⁹¹

5.4. Kompozice a vzhled města

Pohled na město lze uskutečnit nejlépe z okolních pahorků. Ty se zvedají nad úroveň ostrova od západu přes jih až k jihovýchodu. Zvedající se terén umožňuje z vrcholků spatřit město, které vypadá jako „na dlani“. V současnosti nám poslouží mnohé veduty města Koper. Z archivního materiálu se dá vypožorovat, že město je podobné svou urbanizací jako města v Dalmácii. Jeho plášť je ryze středomořský. Působivé věže, střechy paláců pokryté liniemi střešních krytin s hlubokým výkrojem

---

⁹¹ BERNIK, Stane. *Organizem slovenskih obmorskih mest*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968. str. 6–17

a stavební materiál. Dále početné zvonice s vysokými věžemi koperských kostelů. Snad nejlepší pohled je a byl zanesen na vedutách z jižního směru. V popředí města na ostrově je vyobrazován Levji grad.

Veškeré pozoruhodnosti se nacházejí na bývalém ostrovu v historické části současného města. To bylo spojeno s pevninou až v 19. století. Současná podoba celého Koperu neodpovídá té původní renesanční. Vysušené mořské pobřeží nyní slouží jako místo pro výstavbu moderní architektury. Ta původní, jak jsme si uvedli v úvodu, je odrazem dějin města. Z celého ostrova se díky rovnováze sakrálního a profánního působení zrodilo centrum kulturního života.

Titovo náměstí

Centrální prostor města obdélníkovitého tvaru, Slovinsky: Titov trg; italsky Platea Communis, vypráví se o něm, že v době své slávy byl nejkrásnějším mezi Benátkami a Dubrovníkem asi proto, že mezi náměstími působí mohutným dojmem svého dávného významu.

V městském uspořádání stojí na vrcholu města. Nachází se v hierarchii veškerých náměstích na prvním místě. Po jeho stranách vyrostly správní budovy určující politiku města a celé oblasti ba i istrijského poloostrova. Úlohu správního orgánu pro celou benátskou Istrii zastával zástupce benátského dóžete sídlící v Pretorském paláci, dříve sídlo župana a kapitána za dob patriarchátu, později přetora za benátského područí. Zde zasedala při jednáních o politice Rada města. Dále na náměstí pojmenovaném z dob království Srbu, Chorvatů a Slovinců Titovo se nachází Loggia, městská věž, katedrála sv. Nazarija s přilehlou budovou, sídlem koperského biskupa a další budovy. Mezi Prétorským palácem a věží po vzoru kampanily byl obecní dům. Centrum tvořilo páteř města procházející směrem západ-východ a sever-jih. Dodnes jsou v okolí náměstí patrné dřívější stopy karolinské a románské zástavby. Vraťme se k náměstí Titovu. Během staletí se buď vyplňoval volný prostor novými budovami, či na místech předchozích stavěny nové. Avšak konečná podoba náměstí je nám známá ze 17. století. Náměstí je přístupné ze všech světových stran, avšak disponuje svojí uzavřeností. Sídlil zde soud a uprostřed náměstí stával kamenný podstavec nesoucí vlajku města; k jeho odstranění došlo za rakouské nadvlády v 19. století.⁹²

---

⁹² BERNIK, Stane. *Organizem slovenskih obmorskih mest*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968. Str. 17–27

Prétorský palác

Označovaný za nejcennější kulturní stavbu ve městě pro svůj význam a jedinečnost. Sídlo a místo úřadování kapitánů a představného (podesty) benátské republiky. Nachází se na Titově náměstí a v ostatních městech slovinské Istrie podobnou stavbu nenajdeme. Palác je bohatě zdobený a jeho plastická výzdoba se nám dochovala z doby její poslední významné přestavby mezi roky (1451-1452). Jedná se o prvky benátské gotiky, na fasádě tak vzniklo i heraldické zdobení či plastikami znázorňující podobizny významných představitelů města (županů). Přestavbou prošla i okna a interiér paláce.

Na první pohled se Prétorský palác vyznačuje stavebními prvky vícero slohů. Tím nejhlavnějším benátskou gotikou a posléze renesančními doplňky. Polokruhový vstupní portál z roku 1481, na němž je vyryto jméno tehdejšího župana Giovannija Vitturija. Gotická okna přecházejí na levé straně v dispozici oken renesančních. Podchod pod palácem směrem do Čevlajarské ulice nese renesanční prvky. Též okna za pravým balkonem značí pronikající ranou renesanci, jejíž datace zde spadá ke konci 15. století.

Interiér je typickou ukázkou benátských paláců. V prvním poschodí byly dvě haly, následkem spojení dvou paláců v jeden. Levá hala byla menší postavená za gotiky, pravá větší již vybavená renesančními okny. V těchto halách v poschodí se nacházely mnohé úřady. Později palác prošel rekonstrukcí včetně interiérových prostor. Pod palácem se podchodem dostaneme na Titovo náměstí. Podchod je až na menší přestavby v původní podobě. Konstrukce stropů je provedena formou silných trámů s kazetovým zdobením a při pohledu na palác působí dojmem pevnosti, což dokresluje falešné cimbuří.

Loggie

Z důvodu malého prostoru předchozí Loggie byl léta 1462 položen základní kámen pro výstavbu nové. Loggie byla dokončena za 2 roky pod vedením stavbařů Nikolaje z Piranu a Tomaže z Benátek. Výstavba pozdvihla centrum města o kus dál. Stala se místem úředních jednání města. Význam nese svoji architektonickou podobou a funkcí svědčící o významu pro obyvatele. Současná podoba objektu je dílem župana Marka Mihalema Salomona a městské šlechty, která přispěla na rekonstrukci roku 1698. Takto zůstala jak ji známe dnes, bohatě zdobenou. Rozšířil se počet arkádových oblouků, dále střecha získala novou vazbu a krytinu. Oblouky podpírají úzké pilíře, které jsou po stranách spojené kamenitou balustrádou mezi níž

je schodiště. Na čelní straně nad schodiště je reliéf okřídleného lva a po stěnách erby koperských županů. V polovině 16. století získala loggie plastiku Madony umístěnou v levém rohu budovy, na znamení epidemie moru z let 1554-1555, který stál za smrtí tisíců obyvatel. S rekonstrukcí z roku 1698 souvisí přístavba patra a doplnění arkádových oblouků od náměstí. Vzhledem ke statické budovy přistoupili stavitelé na přidání 3 větších sloupů.

Katedrála

Za Benátského panování zde sídlilo biskupství. Nejdůležitější sakrální stavba prošla během své existence více slohy. Vezmeme-li na vědomí, že první zmínky o kostelu se datují do 9 století. Nachází se na východní straně Titova náměstí. Pyšní se mistrovskou benátskou gotikou a renesanční architekturou. Její plášť je tvořen z istrijského kamene dodávající katedrále světlou až bílou barvu. Ve spodní části u vstupního portálu ji zdobí čtyři sloupy, rozdělující dolní část katedrály na 3 totožné části. Podobnost sloupů odkazuje na dóžecí palác v Benátkách. Na sloupech stojí plastiky evangelistů. Do sloupů se opírají špičaté oblouky. Výzdoba čelní strany katedrály ve své druhé polovině do výšky přechází ze sloupů v spodní části k renesanční fasádě formou rovných linií směřujících vzhůru a ukončenou kamenitou atikou, která při pohledu z náměstí zakrývá střešní konstrukci. Portál je z kamene s bohatými detaily. Ve vrchní části nad portálem je kulaté renesanční okno s obvodovým zdobením z kamene ohraničující přechod k fasádě. Architekturní význam průčelí katedrály je nejvýznamnější památkou pro zkoumání stavebnictví 15. století. Spodní a horní část průčelí katedrály vyjadřuje přímý vliv z Benátek, spodní část je typickou tvář gotiky, ta vrchní odráží benátskou renesanci formou lineární členitostí a výraz v kamenosochařské práci upozorňuje na blízkost architekta Pietra Lombarda.⁹³

Městská věž

Na vrchol vede 204 schodů a z výšky 43 metrů se dostává nádherný panoramatický pohled na celé město a okolí. Celková výška věže je 54 metrů. Ve svém počátku byla součástí římského opevnění v nejvyšším bodě ostrova. Je vizuálním dojmem celého města a mezi architektonickými památkami města má nejvyšší důležitost. Stavba je nejvyšším objektem na Titově náměstí a je pro široké okolí charakteristická svoji podobností s kampanilou, z níž přímo vychází. Sousedí s

---

⁹³ BERNIK, Stane. *Organizem slovenskih obmorskih mest*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968. Str. 27–38

průčelím katedrály z pravé strany a je situována na východní straně náměstí. Prvky v základu značí románskou fortifikační architekturu z 12. století. Věž byla rekonstruovaná mezi roky 1418 a 1480 a z této doby pochází věžové hodiny. Věž je masivní konstrukcí z velikých pískovcových bloků a směrem k vrcholu se zužuje. Tím získává opticky na výšce. Na své pouti k vrcholu je věž na čtyřech místech rozdělena. Kvádry pískovce jsou ve vrchní čtvrté části z pozdější doby, konkrétně ze 17. století. Věž svým umístěním určuje střed města k níž se soustředí ulice a je dobře viditelná.⁹⁴

Západní stranu Titova náměstí dnes reprezentuje budova užívaná Vysokou školou jako knihovna a zázemí pro studenty. V 15. století ji tvořily dva objekty spojené terasou. Levá budova blíže Prétorskému paláci s nímž sousedí má ve svém pravoúhlém rohu vstupní portál. Budova byla vyzdobena plastikou znázorňující symbol zdejší nadvlády – okřídleného lva sv. Marka. Užívala se pro výběr mýta a sídlil zde úřad pro těžbu a vývoz soli. Objekt v prvním patře skýtá čtyři renesanční okna lombardského typu z 16. století.

Vrata Del Corte

Nacházejí se v rohu náměstí v sousedství Prétorského paláce a stále slouží svému veřejnému účelu. Renesančním portálem se dostaneme z náměstí na nádvoří, kde je vystavěná moderní budova Vysoké školy. Roku 1505 je navrhli a postavili kopersští mistři Anton a Bartoloměj renesanční portál. Kamenická práce je provedena z bílého kamene a je zajímavým příspěvkem renesance k bohatství hlavního koperského náměstí.⁹⁵

Náměstí Brolo

Z městského náčrtu je jako náměstí Titovo také Brolo uvedeno na vrchu ostrova. Jeho součástí je ulice Cankarjeva. Jeho dispozice k místu vyjadřují významné instituce a stavby: biskupský stolec, ušlechtilé paláce, kostel sv. Jakuba, nádrž s dvěma kašnami a fontika – sýpka. Společná sestava náměstí vyjadřuje městské centrum v místě římské výstavby. Jak se Koper rozrůstal za benátské vlády tak se projevil vazby a podobnost s náměstím sv. Marka v prostorové skladbě. Brolo je prostorné a zaslouží si pozornost mezi středomořskými náměstími. Dokladem jsou vykopávky řecké či římské, jež bylo možno uskutečnit vzhledem

---

⁹⁴ BERNIK, Stane. *Organizem slovenskih obmorskih mest*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968.

Str. 38–39

⁹⁵ Tamtéž, str. 40–41

k omezené zástavbě. Náměstí do současnosti definují především barokní šlechtické paláce, na místě paláce Brutti dříve stál kostel sv. Dioniza (za apsidou katedrály). Plochou je větší než Titovo náměstí, zato je náměstí Brolo označováno za měšťanské centrum s trhy. Vlastnil největší nádrž vody na ostrově a také sýpku pro žito a ostatní základní suroviny. Mezi uvedenými náměstími je katedrála a vzdálenost zhruba 50 metrů což markantněji přidává na důležitosti. V jižní části ose náměstí byla roku 1485 vykopána cisterna s dvěma fontánami. Následně si uvedeme architektonické památky ne starší období než renesančního. Objevují se gotické základy s renesančními úpravami.

Fontiko

Nejstarší dosud stojící budova náměstí spolu s kostelem sv. Jakuba byla postavena roku 1392 na náměstí Brolo. Ne však úplně nejstarší, jelikož k Brolo náleží zadní část katedrály. Fontika roku 1460 prošla menšími přestavbami. Co se exteriéru budovy týče, tak roku 1529 prošlo rekonstrukcí průčelí. Během stavebního zásahu byla gotická okna v přízemí nahrazena renesančními lombardského typu. Okna zdobí kamenná ornamentika připomínající výzdobu na průčelí katedrály. Kromě jiného se tu skladovalo žito pro případ neúrody, což se projevilo jako nadační funkce budovy, kterou si tak v průčelí vyzdobili svými erby jednotliví patroni města. Heraldické prvky ukazují na styl od gotiky k baroku. Nejstarší erb vyobrazuje župana Bernarda Dieda. Na průčelí nechybí městský znak – zářivé slunce a symbol Serenissimi – lev sv. Marka.⁹⁶

Biskupský palác

Ví se, že požár ve 13. století zcela zničil starý biskupský palác. Za doby biskupa Giacoma Valleresa kolem roku 1498 se započalo se stavbou nového. Výstavba se protáhla k roku 1522 do časů biskupa Bartolomea Da Sonica a získala renesanční portál a na zahradě kašnu s renesančními prvky. Portál se pro svoji podobnost dá srovnat s prétorským vstupem do paláce. Zdoben je kamennou balustrádou - zábradlí a sloupy, potkat v Čevljarské ulici též můžeme podobnou balustrádu na balkonech.

---

⁹⁶ BERNIK, Stane. *Organizem slovenskih obmorskih mest*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968, str. 41–47

Náměstí

Titov Brolo
Carpacciiov
Ribiški
Vergejev
Prešernov
Gimnazijski
Gramšijev
Kapodistrisov a
Giordanov Muzejski

Gramšijev trg

Toto náměstí se pyšní zástavbou obytných domů z dob benátské gotiky (dům č. 4 a 5). Nalézá se na kraji východní části ostrova, kdy při návštěvě zjistíme, že stojí před moderní aglomerací. Nevhodné zásahy socialistické výstavby z 20. století dovolily postavit vysoké panelové doby přímo v historickém centru města. Ovšem za zmínku zde pouze stojí dům na rohu ulice Gallusové a ulice staré pošty. Úsek podlaží je nesen dřevěnými konzolami. Dům je zajímavý, protože jeho renesanční články na Gallusově ulici vidíme, v podobě třech renesančních polokruhových oken. Uvedený příklad renesančních prvků jsou možné k vidění v blízké Kumerjovovi ulici a na domech v ulici u Izolských vrat.⁹⁷

Prešerenovo náměstí

Zajímavé místo, patřící k druhému pásu náměstích ležících ve spodní části u moře. Náměstí bylo přístupné přímo s okolní pevninou. Bylo běžné, že náměstím se večer vracelo více než 1 500 měšťanů do svých domovů, po dni stráveném na pevnině. Čevljarskou ulicí bylo náměstí snáze přístupné s Titovým náměstím. Ve vrchní části je kašna a za ní směr západ sever jih vedou ulice, jež vedou do další čtvrti města. Kostel sv. Bassa z konce 16. století. Kašna da Ponte. Vrata Muda, zbytek opevnění města jsou významnými objekty tohoto náměstí.

Vrata Muda

Jako jediná dochovaná brána pro vstup do města. Opevnění města již nemělo využití pro obyvatele a stovky metrů zdíva bylo rozebráno. Pouze nepatrná část se

---

⁹⁷ BERNIK, Stane. *Organizem slovenskih obmorskih mest*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968. Str. 48–54

nám zachovala do dnešní doby. Z dvanácti vrat, kterými se vcházela do města zůstala pouze jediná. Vrata Muda nebo též italsky porta della Muda. Zůstala ta vrata, u nichž se dá počítat s největší využitelností v dřívějších dobách. Dá se předpokládat z důvodu jejich významu a krásy pro zachování budoucím generacím. Přechovala se krása renesančního fortifikační architektury a je občany města považována za příklad nejzachovalejší památky. Roku 1516 je nechal vystavět přetor Sebastian Contarini. Výzdoba formou třech pilastrů na nichž spočívají překlady. Průčelí hledí k bývalému a již neexistujícímu Lvímu hradu. Nápis na bílém kameni, pilastry, tympanony, bohatě zdobené reliéfy jsou atributy těchto renesančních vrat. Na obou stranách, jak při vstupu, či odchodu z města dohlížela na obyvatele hlava lva – znaku Serennisimi.⁹⁸

Kostel sv. Bassa

Stojí na východní straně náměstí za vraty Muda na místě bývalého hospicu pro městské žebráky. Jednolodní interiér renesančního kostela z konce 16. století.

Kašna da Ponte

Důležitý zdroj vody pro čtvrť města v okolí Prešerenova náměstí byl prvně zmiňovaný roku 1423. Nynější podobu získal roku 1666 formou bohaté plastické výzdoby. Materiál na jeho stavbu je bílý kámen. Do něho bylo vneseno jméno mecenáše stavby župana da Ponteja. Přes kašnu se nese famózní balustrádní zdobení, na kterém jsou umístěny z roku 1666 tři barokní erby. Balustráda stojí na oblouku přes kašnu s přispěním čtyř pyramid vztyčených vzhůru k nebi. Podoba kašny připomíná most a okolo ní je rozmístěno pravidelné sloupoví spojené řetězy. Kašna se honosí obrubami z kamene a plastikami hlav.⁹⁹

Palác Belgramoni-Tacco

Některé zdroje datují současnou podobu stavby paláce do poloviny 16. století. Pro přelom 16. a 17. století jsou pro palácovou architekturu v Koperu charakteristické takové typy staveb jakou je palác Tacco-Belgramoni. Rozšíření palácové architektury je patrné po celém městě v různých modifikacích a později pro počátek 17. století již v podobě barokní. Exteriér budovy není čistě renesanční, objevují se zde přechody k Baroku, ovšem stále hlavní úlohu hraje renesanční nota. Přesto průčelí symbolizuje půlkruhový portál s plastikou mužské hlavy na vrchu

---

⁹⁸ BERNIK, Stane. *Organizem slovenskih obmorskih mest*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968.

Str. 56–58

⁹⁹ Tamtéž, str. 59

s dvěma zamřížovanými okny po obou stranách. Další fasádní prvky na paláci jsou renesančními elementy – obdélníková okna ukončená půlkruhem a architrávem. Podobné prvky mají všechna okna v prvním poschodí. Celkem 6 pravoúhlých oken čtvercového typu v druhém poschodí. V přízemí nad vraty byl vytesán do kamene nápis, který se vztahuje k Tizianu Aspettiju. Exteriér budovy není omítnut, je dokonale vidět stavební materiál a struktura zdiva složenou z tmavého kamene. Vyjma průčelí je ostatní plocha fasády ze vstupní strany již skromněji zdobená. Zadní část směrem do zahrady, kterou palác disponuje, je stejně strukturována. Interiér budovy je příkladem barokní výzdoby. Při vstupu hlavním portálem se otevírá pohled na mohutné schodiště s atriem a přístup v ose přízemím vede do zahrady s lapidáriem. Stropy nesou v jednotlivých poschodích viditelné dřevěné trámy. Palác Tacco-Belgramoni je hlavní budovou Kidričevovi ulice směřující od přístaviště u náměstí Carpaccia na náměstí Titovo.¹⁰⁰

Cankarjeva ulice – je nejširší ulicí ve městě. Line se přímočaře od hlavního centra starého historického jádra. Začíná u katedrály a prochází náměstím Brollo východním směrem až k bývalým přístavištím u moře. Její délku a šířku jako bulvár zdobí paláce a měšťanské domy od benátské gotiky po modernější Baroko. Jmenujme chronologicky dům de Rin z 15. století či palác de Belli.

---

¹⁰⁰ BERNIK, Stane. *Organizem slovenskih obmorskih mest*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968. Str. 73–77

6. Izola

Zhruba na půli cesty mezi Koperem a Piranem se nachází Izola¹⁰¹. S pevninou spojena roku 1800. Je třetím největším městem na pobřeží slovinské Istrie. Avšak jeho historie a příznačná architektura je taktéž zajímavá, jako u svých sousedů. Dříve byla Izola rybářská vesnice, rozprostírající se už od dob svého založení na přírodním ostrově. Chráněna mořem a ve spolupráci s ním tu odjakživa sídlili rybáři a zemědělci. Je jakýmsi synonymem ke svému většímu sousedu Koperu ve strategickém osídlení na ostrově blízko pevniny.

Po právu se dá označit jako ostatní města k těm středomořským, nejenom svoji polohou svého historického centra na moři, ale také jedinečnou architekturou, která je ryze odkazem benátského panování. Mediterán tu je patrný na každém kroku a osídlení doloženo tisíci lety zpátky. Jako i ostatním místům v okolí, taky Izole vtiskla tvář námořní supervelmoc středověku – Benátská republika.

Z historického hlediska je Izola nejmladším z uváděných měst. Její založení se připisuje aquileiským uprchlíkům, kteří si tu zhruba v 7. století vystavěli osadu. Před nimi tu byla Římany ustanovena vesnice a přístav a nazván byl Haliaetum jako součást nové římské provincie. Její podrobná historie a svrchované moci jsou povětšinou totožné jako u města Koper. Pro staré městské jádro a její architekturu byla ve výsledku klíčová expanze Benátek na Istrii. Ta zachvátila slovinskou Istrii na konci 13. století. Město bylo od roku 1280 do 1797 částí Benátské republiky. Zhruba o sto let později roku 1380 připluli Janované se svým loďstvem, k čemuž se vztahuje legenda o izolské holubici. Jednalo se tedy o konflikt mezi Benátskou republikou a Janovskou republikou.

Izola byla a je multikulturním městem. Pět století trvající panování Benátčanů se promítlo na etnické skladbě a dodnes je úředním jazykem také italština. Jejich románský jazyk byl užíván od počátků jejich zájmu o toto území od 9. století, kdy již docházelo k obchodním kontaktům mezi vodami severního Jadranu.¹⁰²

Architektonické památky

Kostel sv. Maura je nejvíce navštěvovaný kostel v Izoli. Stojí na nejvyšším bodě bývalého ostrova a přispívá k siluetě města. Počátek výstavby spadá do roku 1356, kdy zde byla postaven menší kostel. Současný rozměr a částečná podoba

---

¹⁰¹ Italsky Isola je v překladu ostrov

¹⁰² Turistične informacije, Sončno nabrežje 4 – 6310 Izola, Slovenija

vychází z výstavby z roku 1547. Později byl několikrát skrze staletí přestavován. Nachází se na náměstí sv. Maura. Barevná fasáda pochází z 20. století, kdy restaurátorské práce mezi lety 1980–1982 vtiskly současný vzhled. Uvnitř kostela můžeme spatřit fresky z 15. století či z konce 18. století. Vedle kostela stojí věž (kampanila) vysoká více jak 30 metrů a pochází z roku 1585. Zhotovena byla z istrijského kamene na gotických základech. V kostele probíhají bohoslužby a vystavují se zde sakrální předměty.

Kostel sv. Dominika se nachází na náměstí Etbina Kristana a jeho počátek je datován 15. stoletím. Kostel je jednolodní se zvonící. Vyznačuje se renesančním portálem.

Kostel Jana Křtitele se nachází v Garibaldijevovi ulici. Jedná se o skromný kostel, rozměry nepřekračují 8x4 metry. Posvěcený byl roku 1459.

7. Piran

Středověký přístav leží na konci piranského poloostrova, který tak vytváří piranský záliv na jihu a strunjanský záliv na severu. Jeho špička, kde je umístěný maják, který naváděl lodě do nedalekého Koperu, směřuje na západ. Bylo často nutné zpevňovat břehy poloostrova proti mořské erozi. Jako i ostatní města, měl i Piran své opevnění, které se ve větší míře zachovalo, než v případě Koperu. Dodnes jsou patrné vysoké hradby ukončené cimbuřím. Po hradbách je možné se pohybovat turistům, kterým se strmý výstup odvděčí pohledem na celé město a za dobrého počasí až k pobřeží Itálie. Výstavba opevnění probíhala ve třech etapách. Poslední fáze výstavby probíhala mezi léty 1470–1534 a obehlo celý poloostrov s přispěním osmi obranných věží. Jeho historické centrum na výběžku do moře je z více jak tří čtvrtin obklopeno mořem. Jeho urbanistická struktura není tak poznamenána moderní zástavbou, jakož tomu je v případě Koperu a Izoly. Město získalo během staletí středomořský ráz s úzkými uličkami a kamennými domy. Je jedním z nejromantičtějších měst ve Slovinsku, o kterém se říká, že je klenotem slovinského středomoří. piranské soliny, když se tu ještě těžila sůl na export, dávaly prosperitu jeho obyvatelům. Roční produkce nešla pod 30 000 tun soli. Jeho obyvateli byli rybáři, obchodníci. Na městskou architekturu a celkovou do dnešních dnů viditelnou podobu zapůsobila Benátská republika. Ta od 10. století především začala promlouvat do jeho vývoje. Zřizovala si tu předmostí pro výpravy do jižního Jadranu. Tak získal podobu kupeckého města. Měl svůj vlastní přístav uvnitř města. Dnes to již zdaleka tak patrné není, vzhledem k zavezení větší části toho přístavu během druhé poloviny 19. století, čímž vzniklo dnešní Tartiniho náměstí, pojmenované po rodáku a hudebním skladateli.

Kostel sv. Jiří – na strmém městském středu kraluje kostel sv. Jiřího, jež je také patronem města. Který dal městu pečeť. O počátcích jsou domněnky, jež se vztahují do 12. století. Dnešní hrubou podobu získal ve 14. století. Roku 1344 tento kostel posvětilo naráz devět biskupů z blízkého i vzdáleného okolí. Svoji dnešní podobu získal po barokní přestavbě roku 1637. Věž (kampanila) byla dostavěna roku 1608 a baptisterium pak roku 1650. Kostel zaujímá tři stavby umístěné na strmém srázu do moře. Úbočí tak muselo být nezbytně zpevněno kamennými kvádry, které bylo jako podpůrný prostředek vystavěny roku 1663. Tento zákrok vydržel do

počátku 19. století, poté docházelo k erozi a hrozil sesuv, čemuž se zabránilo až roku 1998. Roku 1737 kostel dostal 7 mramorových oltářů. V kostele se nachází dvě plastiky svatého Jiří a jsou dílem neznámého autora. Interiér je vyzdoben malbami od benátských malířů. V jeho útrokách můžeme naleznout taktéž dvě velká plátna ze začátku 17. století, které vytvořil Angelo de Coster. Historický objekt je tak odrazem několika historických epoch.¹⁰³

Většina ostatních budov mají stejnou podobu a význam, jaké jsem uváděl na příkladu u města Koper.

---

¹⁰³ Turistično združenje Portorož, 2009

8. Závěr

Slovinská Istrie prošla rozmanitým historickým vývoje, dlouhou dobu bylo benátskou provincií. Kulturní vývoj, který ji zasáhl, se nesmazatelně zapsal do zdejšího kraje. Právě podle těchto vlivů, uvedených v této práci se území ustálilo do dnešní podoby dvojjazyčného multikulturního místa.

Život místních lidí byl po staletí úzce spjat s mořem a právě moři lze připisovat nezaměnitelný styl. Neboť historickou veřejností je Středozemní moře vnímáno jako kolébka západní civilizace. Hlavní úlohu pro slovinskou Istrii měla města, která vstřebávala umění přicházející od svých sousedů. Nejenom že přebírala, ale také tvořila hodnoty, které můžeme dozajista pocítit i v současné době. Obyvatelé se potýkali s častými epidemiemi moru, což byla daň moří, po kterém tyto choroby nejčastěji přicházeli.

Vůně a kolorit středomoří je vidět a cítit už s předstihem. Olivové háje, bujná vinná réva spolu s cypřiši vítá každého, kdo se blíží z vnitrozemí do tohoto kraje. I na mě to takto působilo, když jsem v únoru roku 2010 přijel. Pocit silného větru vanoucího od moře člověku přijde jako balzám, který ve střední Evropě není k zastižení. Objevovat krásy zdejšího kraje je pro cizince vítaným zpestřením jeho života. Lidé raného novověku dokázali těchto podmínek využít a proto tu žijí od počátků dob lidstva.

Věřím, že jsem se pokusil co nejlépe shrnout vlastní poznatky do mé bakalářské práce. Neboť mě fakta, o kterých jsem svoji práci psal, znovu vrátila do míst, které považuji za jedno z nejkrásnějších období mého dospívání.

9. Seznam pramenů a použité literatury

- BERNIK, Stane. *Organizem slovenskih obmorskih mest*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968.
- BURKE, Peter. *Italská Renaissance*. Praha: Mladá fronta, 1996.
- GARIN, Eugenio. *Renesanční člověk a jeho svět*. Praha, 2003.
- GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Vyšehrad 1999, ISBN 80-7021-274-8
- HEY, Denis. *Evropa pozdního středověku 1300-1500*. Praha, 2010.
- JOHNSON, Paul. *Dějiny Renaissance*. Brno, 2004.
- RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Chorvatska*. Lidové noviny 2007. ISBN 978-80-7106-885-3
- RYCHLÍK, Jan a kol. *Dějiny Slovinska*. Praha, 2011.
- SCHMITT, Jan. *Terst a Istrie*. Praha, 1926.
- SYROVÝ, Bohuslav. *Vývoj architektury renesanční v Itálii*. Praha, 1953.
- ŠESTÁK, Miroslav a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha, 2001.
- UNGERSOVÁ, Lisollote. *O Architektech*. Slovart 2004. ISBN 80-7209-583-8

Sborníky

- DAROVEC, Darko, *Vliv globální ekonomiky na migraci obyvatelstva v novověké Istrii*, Universita Karlova, Filozofická fakulta, 2003.

Internetové zdroje

http://cs.wikipedia.org/wiki/Ben%C3%A1tsk%C3%A1_republika

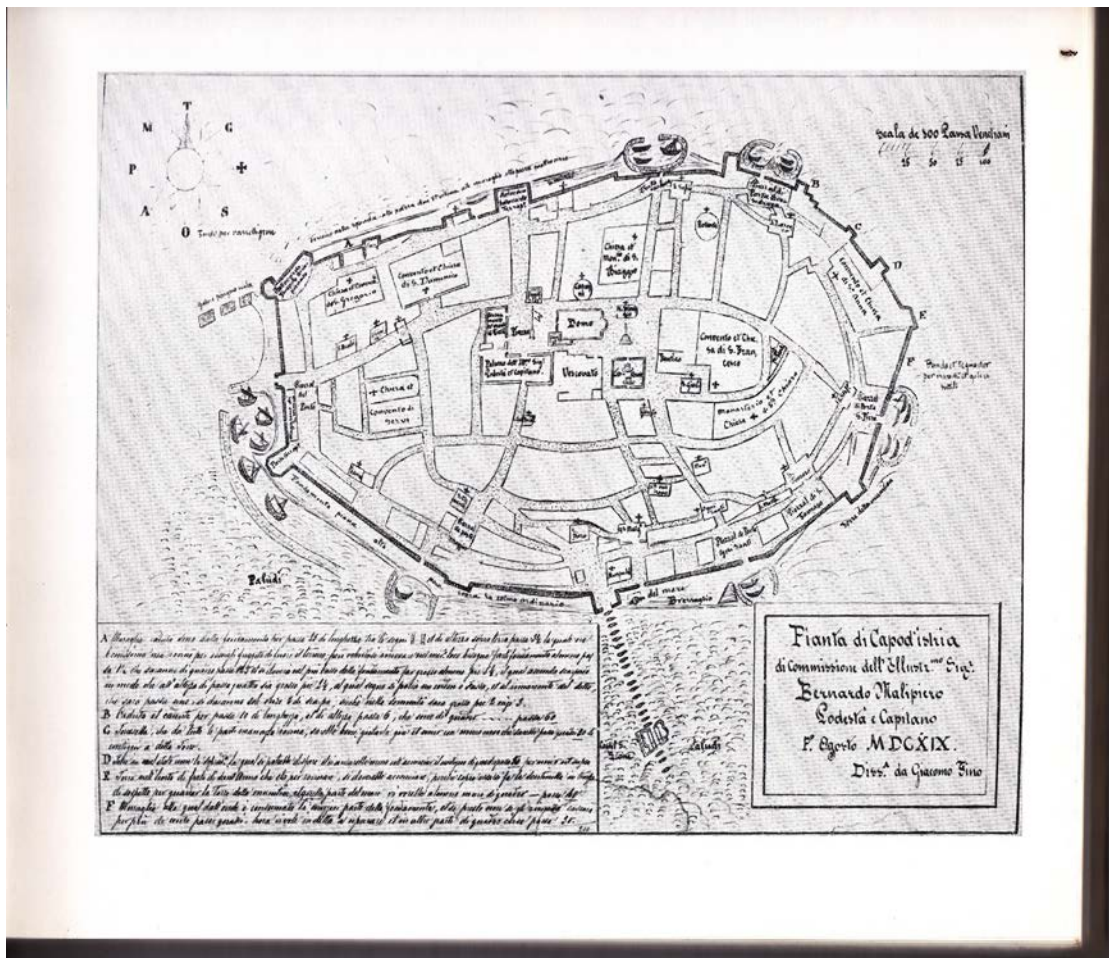
Prospekty

- Turistično združenje Portorož, 2009
- Turistične informacije, Sončno nabrežje 4 – 6310 Izola, Slovenija

10. Resumé

In my Bachelor thesis I focused of the theme of North-Italian Architecture Inleunces at Slovenian Istra. The aim was to acquaint the reader with this topic. The slovene Istra was the territory of Italy for whole five centuries. The results are the same architecture as in north Italy. In the slovenian Istra have used bilingual names of public environment as are names of streets, double-language in offices. A lot of famous people from Italy like to spend own freetime just here in the heart of Europe. This area still will be their jewel of green mediterranean.

V moji diplomski nalogi jaz je osredotočil na temo severno-italijanskih Arhitekturni Inleunces v Slovenski Istri. Cilj je bil seznaniti bralca s to temo. Slovenska Istra je ozemlje Italije za celih pet stoletij. Rezultati so enaki kot v arhitektura severni Italiji. V slovenski Istri so uporabljali dvojezičnih imen javnem okolju, kot so imena ulic, dvojno jezik v pisarnah. Veliko znanih ljudi iz Italije želijo preživeti lastno prosti čas samo tukaj, v srci Evrope. To območje bo še vedno njihov dragulj Zeleni Mediteran.

Příloha 1

Finijevův náčrt města Koper z roku 1619

Zdroj: BERNIK, Stane. Organizem slovenskih obmorskih mest. Ljubljana:

Mladinska knjiga, 1968. Str. 13

Příloha č. 2

Využití prostoru v městě Koper

Zdroj: vlastní foto

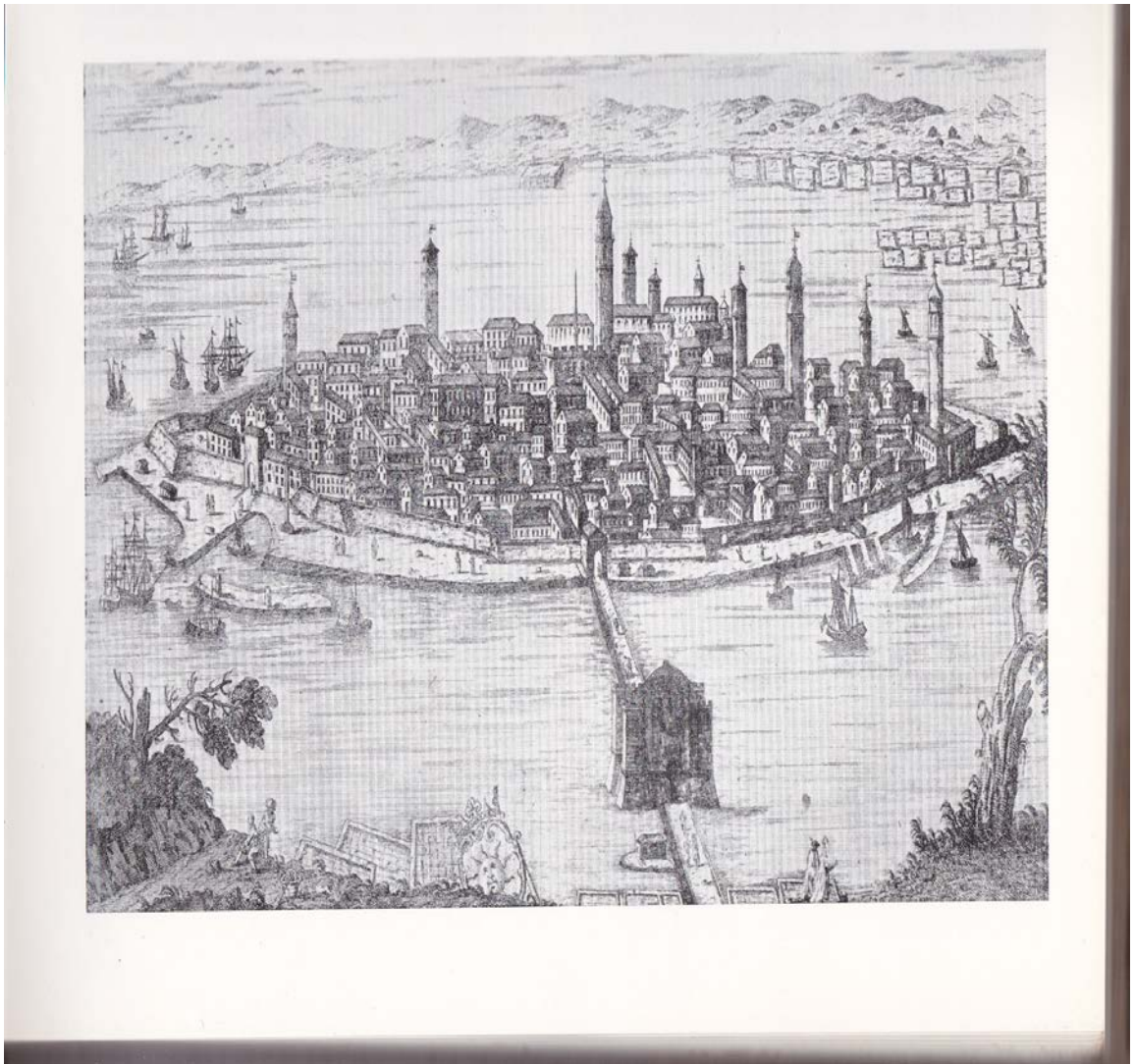

Příloha č. 3

Piranský palác

Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 4

Veduta Koper

Zdroj: BERNIK, Stane. Organizem slovenskih obmorskih mest. Ljubljana:

Mladinska knjiga, 1968. Str. 28

Příloha č. 5
Loggie na Titově náměstí, Koper
Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 6
Koperská katedrála
Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 7
Kampanila Piran
Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 8
Pozůstatek opevnění Koperu
Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 9
Prešerenovo náměstí a kašna del Ponte, Koper
Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 10
Symbol medúzy v městě Koper
Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 11
Vrata Muda, Koper
Zdroj: vlastní foto

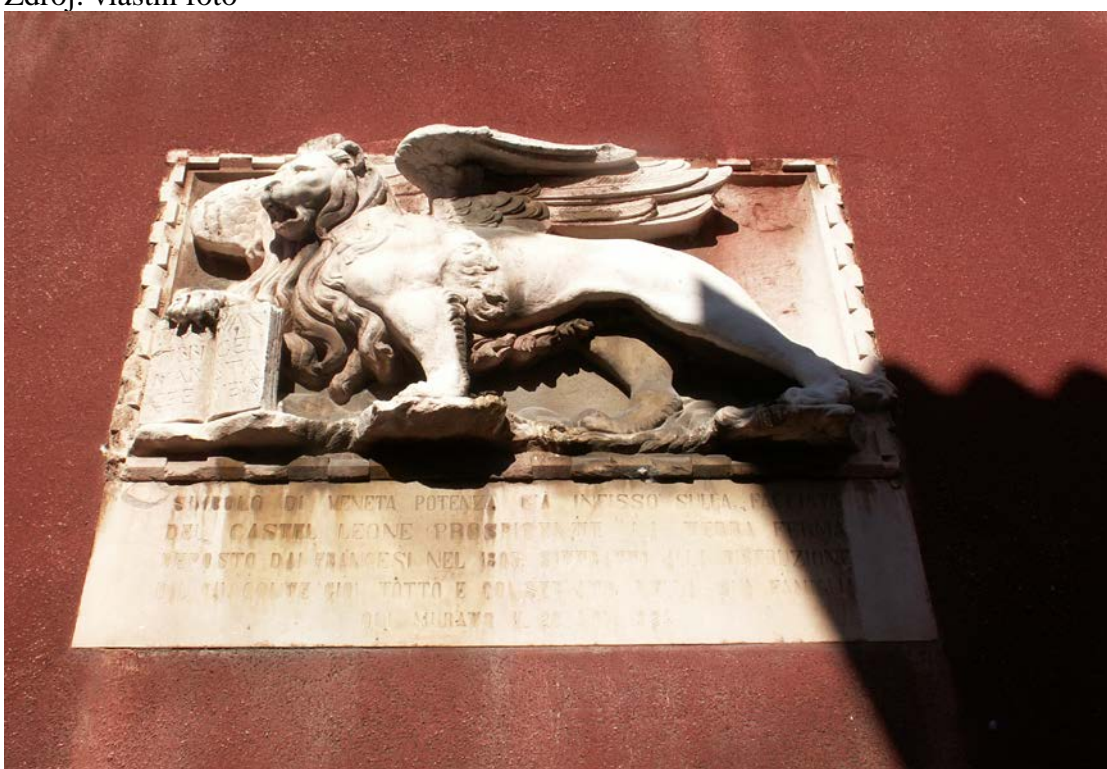

Příloha č. 12
Fontiko – sýpka, Koper
Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 13
Náměstí Brolo, Koper
Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 14
Lev sv. Marka, Koper
Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 15

Prétorský palác, Koper

Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 16

Kostel sv. Maura v Izole

Zdroj: vlastní foto

Příloha č. 17

Palác Belgramoni, Koper

Zdroj: vlastní foto